

Musiqi

DƏRSLİK

9

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
RAMİL QASIMOV

Ümumtəhsil
məktəblərinin

9

-cu sinfi üçün

Musiqi

fənni üzrə **DƏRSLİK**

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

K İ T A B İ N İ Ç İ N D Ə K İ L Ə R

QƏDİM ÇALĞI ALƏTLƏRİ HƏR BİR XALQIN MƏNƏVİ DƏYƏRİDİR

1. Azərbaycan xalq çalğı aləti — tar	8
2. Tar və Simfonik Orkestr	11
3. Azərbaycan xalq çalğı aləti — kamança	14
4. Kamança və Simfonik Orkestr	16
5. Azərbaycan xalq çalğı aləti — qanun (kanon)	18
6. Azərbaycan xalq çalğı aləti — saz	21
7. Azərbaycan xalq çalğı aləti — ud	24
8. Çalğı aləti — qarmon	27
9. Azərbaycan xalq çalğı aləti — balaban	30
10. Azərbaycan xalq çalğı aləti — zurna	33
11. Azərbaycan xalq çalğı aləti — tütək	36
12. Azərbaycan xalq zərb çalğı aləti — nağara	39
13. Azərbaycan xalq zərb çalğı alətləri — dəf, qaval və dümbək	42

AZƏRBAYCAN MUSİQİ MƏBƏDLƏRİ VƏ MUSİQİ MƏDƏNİYYƏTİ

14. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı	46
15. “Şahsənəm” operası və rus bəstəkarı Reynqold Qliyer	49
16. Müasir mövzuda ilk Azərbaycan operası	52
17. Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası	55

18. Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan	
Dövlət Simfonik Orkestri.....	58
19. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası.....	61
20. Qara Qarayev adına Azərbaycan	
Dövlət Kamera Orkestri	64

AZƏRBAYCAN MUSIQI
MƏDƏNİYYƏTİ VƏ MUSIQI
KOLLEKTİVLƏRİ

21. Azərbaycan Dövlət Akademik Musiqili Teatrı	68
22. Əməkdar Kollektiv, Səid Rüstəmov	
adına Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestri	71
23. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri ansambları	74
24. “Dan ulduzu” Kamera-İnstrumental	
Ansambli	77
25. “Bənövşə” Uşaq Xoru	81
Mahnı repertuarı.....	85
Dərsdənkənar məşğələlər üçün mahnılar	91
Sinifdənkənar musiqi gecələri, viktorinaları və məktəb	
musiqi klublarında istifadə etmək üçün Azərbaycan	
bəstəkarlarının yaradıcılığından nümunələr	120

Əziz məktəblilər!

Bütün xalqların özünəməxsus musiqi mədəniyyəti var. Azərbaycan xalqı da əsrlər boyu öz möhtəşəm musiqi sənətini qoruyub, cilalayıb, inkişaf etdirib, dəyərli bir xəzinə kimi nəsildən-nəslə ötürüb. Azərbaycanın ən qədim insan məskəni olan Qobustanda — Cingirdağın ətəklərində on-on iki min il əvvəl ulu əcdadlarımızın ilk musiqi aləti kimi istifadə etdiyi “Qaval daşı”nın səsi zamanın yaddaşına hopub. İnsan bütün dövrlərdə musiqini ilahi möcüzə, daxili aləmini zənginləşdirən, əhvali-ruhiyyəsini gözəlləşdirən dəyər hesab edib.

IX sinif “Musiqi” dərsləri də məhz bu ənənəni davam etdirir. Siz bu dərslərdən “Qədim çalğı alətləri hər bir xalqın mənəvi dəyəridir”, “Azərbaycan musiqi məbədləri və musiqi mədəniyyəti”, “Azərbaycan musiqi mədəniyyəti və musiqi kollektivləri” haqqında məlumat alacaq, xalqımızın mənəvi sərvəti hesab edilən musiqi alətləri ilə tanış olacaq, bu alətlərin mahir ifaçıları haqqında müfəssəl bilgi əldə edəcək, kiçikhəcmli musiqi əsərlərinin birbaşa ifaçısı ola biləcəksiniz. Hansı sənətin və peşənin sahibi olursunuzsa olun, musiqi hər zaman sizinlədir. O sizə gözəl dost, yaxşı yol yoldaşı, əvəzedilməz müəllim ola biləcək qədər böyük hisslər daşıyıcısıdır!

Sizə uğurlar!

Qədim çalğı alətləri
hər bir xalqın mənəvi
dəyəridir

1. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — TAR

Olduqca qədim musiqi mədəniyyəti olan Azərbaycan xalqının tar, kamança, qanun, tənbur, qopuz, saz, ud, qoşanağara, nağara, dümbək, balaban, zurna, qarazurna, tütək, ney, qaval kimi gözəl səs tembrinə malik çoxlu sayda çalğı aləti var.

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın böyük zəhməti və səyi nəticəsində muğamlarımız və aşıq musiqimiz kimi qədim çalğı alətlərimiz də dünyanın mədəniyyət təşkilatları tərəfindən tanınmış, onların Azərbaycan xalqına məxsus olduğu təsdiq edilmişdir.

Qədim çalğı alətlərinin adına klassik ədəbiyyatımızda rast gəlinir. Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” poemasında tar musiqi aləti belə xatırlanır:

*Müğənni, tək bircə gecə də çal tar,
Məni bu dar yolda əzabdan qurtar!
Bəlkə, genişlənsin, açılısın yolum,
Köçüm bu daşlıqdan, asudə olum...*

Tar sözü “tarım” — bərk dartılıb çəkilməmiş sözündən yaranıb. Amma bəzən tar sözü “tel”, “sap” kimi də izah edilir.

Mehriban Əliyeva

Musiqi dinləyək

“Çahargah” muğamından bir parça

Mirzə Sadıq
(Sadıqcan)

Tar qədim çalğı alətlərinin əsasında yaranmış və əsrlər boyu formalaşdırılmışdır. Bu alət XIX əsrin ikinci yarısında tarzən Mirzə Sadıq Əsəd oğlu (Sadıqcan) tərəfindən təkmilləşdirildi. Sadıqcan tarın forma və quruluşunda dəyişikliklər etdi, simlərinin sayını 5-dən 11-ə qədər artırdı. Ustad sənətkar tarın əldə tutma qaydasını da dəyişdi, onu diz üstündən sinəyə qaldırdı və məhz Sadıqcanın təkmilləşdirdiyi tar aləti bu gün Orta Asiyada da geniş yayılmışdır.

Yeni mahnı öyrənək

OXU, TAR

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mikayıl Müşfiqindir.

I

Oxu, tar! Oxu, tar!
Səsindən ən gözəl şeir dinləyim.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Nəğməni od tutub alışan
Ruhuma, qəlbimə çiləyim.
Oxu, sevgim mənim,
Oxu, arzum mənim,
Oxu, ürəyim.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

II

Oxu, tar! Oxu, tar!
Ey ana yurdumun şirin şərbəti.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Bakımın, Gəncəmin,
Şəkimin, Şirvanımın
Alovlu sənəti.
Milim, Muğanımın,
Şuşam, Naxçıvanımın
Şərəfi, şöhrəti!
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

Mikayıl Müşfiq

III

Ey böyük xalqımın şirini, şərbəti,
Alovlu sənəti, ülvi məhəbbəti.
Ey tarçı, çal, oxu, könlümü al, oxu,
Vur sazı sinənə, çal, aşiq, çal, oxu,
Qəlbimi al, oxu.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

*Bəstəkar Səid Rüstəmov, müğənni Gülağa Məmmədov və
Xalq Çalğı Alətləri Orkestri*

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Hansı qədim Azərbaycan xalq çalğı alətlərini tanıyırsınız?
2. Kim tar çalğı alətinin forma və quruluşunu təkmilləşdirib?
3. Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” poemasında tar necə xatırlanıb?
4. Muğam üçlüyü hansı xalq çalğı alətlərindən ibarətdir və muğam, əsasən, hansı alətin müşayiəti ilə ifa edilir? Bu barədə danışın.

2. TAR VƏ SİMFONİK ORKESTR

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli tar haqqında: “Tar Şərqi musiqi təhsilini artırma bilən alətlərdən ən qiymətli və mühümüdür”, — deyib. Tar — əslində, solo alətidir. Üzeyir Hacıbəyli isə tarı Azərbaycan musiqi tarixində ilk dəfə Simfonik Orkestrin tərkibinə daxil etmişdir. Tar aləti 1908-ci il yanvarın 25-də bəstəkarın “Leyli və Məcnun” operasının premyerasında səslənib. Bu gün də tar bu operada vokal partiyalardakı muğam parçalarını müşayiət edir.

*Xalq artisti, tarzən Ramiz Quliyev
və Simfonik Orkestr*

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. “Leyli və Məcnun” operasının “Elçilik” səhnəsində səslənən muğamdan bir hissə

Qeyd etmək lazımdır ki, bütün opera boyu bəstəkar tardan müşayiətçi kimi istifadə etmişdir.

Üzeyir Hacıbəyli

Məhəmməd Füzuli

**Hacı
Xanməmmədov**

Xalq artisti, bəstəkar Hacı Xanməmmədov tar və simfonik orkestr üçün konsertlər yazmış və bununla da yeni bir janra həyat vermişdir. Bəstəkar tar aləti və simfonik orkestr üçün 5 konsert yazmışdır. O, tardan simfonik orkestrdə solo aləti kimi istifadə etmişdir.

Bu konsertlərin ilk ifaçıları Əhsən Dadaşov və Hacı Məmmədov olmuşdur.

Hacı Məmmədov

Klassik Avropa operası ilə muğam operasının oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

1. Solist-müğənnilərin ifasında səslənir.
2. Simfonik orkestrin ifasında səslənir.
3. Xoreoqrafiya elementləri ilə zəngindir.
4. Xor ifasından istifadə edilir.
5. Hər ikisi opera adlanır.

Fərqli cəhətlər

1. Müğənni və xanəndələrin ifasında səslənir.
2. Simfonik orkestrin tərkibinə tar aləti də əlavə edilməklə səslənir.
3. Muğamlardan operaboyu dialoqlarda istifadə edilir.

BUNU DA BİLİN

Konsert solo musiqi aləti, simfonik və kamera orkestrləri üçün yazılmış mürəkkəb quruluşlu musiqi janrıdır. Bu əsərlərdə ifaçı-solist öz virtuoz ifaçılıq qabiliyyətlərini göstərir, orkestr isə onunla bir növ dialoqda iştirak edir. Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Azər Rzayev, Cahangir Cahangirov, Vasif Adıgözəlov və başqa bəstəkarlar konsert janrında gözəl əsərlər yazmışlar. Bu əsərlər yeni nəsillə musiqiçilərin inkişafında da böyük rol oynamışdır.

Musiqi dinləyək

Hacı Xanməmmədov. “Tar və Simfonik Orkestr üçün 1 №-li Konsert”in I hissəsindən əsas mövzu

Mahnıdan bir parçanı notla və sözləri ilə oxuyaq

OXU, TAR

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mikayıl Müşfiqindir.

Andante poco rit. a tempo

O-xu, tar, o-xu, tar,

Sə-sin-dən ən gö-zəl şe-ir-din-lə - yim. O-xu, tar, o-xu,
Liy a-na yur-du-mun şi-rin-şər-bə - ti. O-xu, tar, o-xu,

tar, Nəğ-mə-ni od tu-tub a-lı-şan ru - lu-ma, qəl-bi-mə
tar, Ba - kı - mın, Gən - cə - min, Şə-ki - min, Şir - va-nı - mın a - lov - lu

çi - lə - yim.
sə - nə - ti.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Tar çalğı alətini ilk dəfə Simfonik Orkestrin tərkibinə kim daxil edib?
2. “Tar və simfonik orkestr üçün konsert” janrının ilk müəllifi kimdir?
3. Daha hansı bəstəkarlar bu janrda əsərlər yazıb?
4. Gülağa Məmmədovun ifasında “Oxu, tar” mahnısını dinləyin. Mahnının sözlərinin tarı bir musiqi aləti kimi hansı bənzətmələrlə ifadə etdiyi haqqında danışın.
YouTube üzərindən axtarış üçün açar sözlər: “Oxu, tar”, Gülağa Məmmədov.

3. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — KAMANÇA

*Xalq artisti
Habil Əliyev*

Kamança qədim, simli çalğı alətidir.

“Kamança” sözünün “kaman” hissəsi farsca “yay”, “qövs” deməkdir, “ça” isə kiçiltmə şəkilçisidir. Bu alət farslara türklərdən keçib. Türklər bu aləti “qişek” adlandırırlar. Qədim tarixçilər kamançanın Orta Asiyadan, yaxud Hindistandan gəldiyini yazırlar.

XVI əsrdə təbrizli rəssam Mir Seyid Əlinin “Musiqi məclisi” əsərində qədim bərbət, dəf, kamança alətləri öz əksini tapmışdır.

Dahi Nizami Gəncəvi “Xosrov və Şirin” poemasında belə yazır:

*Kaman Musa kimi yanır, inləyir,
Çalan xanəndəni durub dinləyir.
Oxuyan bir gözəl qəzəl başladı,
Bu keyfi-işrəti çox alqışladı.*

Kamança

Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” operettası əsasında çəkilmiş filmdən fraqment. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü — Xan Şuşinski, Bəhram Mansurov, Tələt Bakıxanov

Musiqi dinləyək

“Şüştər” muğamından bir parça. İfa edir Habil Əliyev

Milli musiqi mədəniyyətimizdə tar, kamança və əlində qaval olan xanəndədən ibarət “Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü” adlanan musiqi kollektivi çox geniş yayılmışdır. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü xalq arasında muğam üçlüyü kimi tanınır.

Muğam üçlüyü muğamlarımızı və xalq mahnılarımızı çox böyük məharətlə ifa edir.

Musiqi dinləyək

“O olmasın, bu olsun” bədii filmindən Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyünün ifasında musiqi parçası

Yeni mahnı öyrənək

MEHRİBAN OLAQ

*Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri İsgəndər Coşqunundur.*

I

Duyğularım dilə gəldi yenə,
Ey insanlar, qulaq asın mənə.

Nəqərat:

Min könüldə bir can olaq,
Daha da mehriban olaq.
Mehriban, qayğıkeş bir insan olaq,
Mehriban olaq, mehriban olaq.

II

Təmiz eşqi, məhəbbəti tutaq,
Deyək, gülək qəm-qüssədən uzaq.

Nəqərat:

III

İllər ötür biz doluruq yaşa,
Məhəbbətlə vuraq ömrü başa.

Nəqərat:

*Xalq artisti, bəstəkar
Şəfiqə Axundova*

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Kamança çalğı alətinin tarixi haqqında nə bilirsiniz?
2. Kamança çalğı alətinin adının mənası nədir?
3. Məşhur tar və kamança ifaçılarından kimləri tanıyırsınız?
4. Bu günə kimi tanıdığınız Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin tarixi haqqında təqdimat hazırlayın.

4. KAMANÇA VƏ SİMFONİK ORKESTR

Ədalət Vəzirov və Simfonik Orkestr

Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində ilk dəfə kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında 1990-cı ildə Xalq artisti Hacı Xanməmmədov “Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert” əsərini yazıb.

Bu əsərin ilk quruluşunda kamançada solo ifanı Ədalət Vəzirov edib.

Konsertin I hissəsinin I mövzusunda (əsas mövzu) bəstəkar “Çahargah”, II mövzusunda isə (köməkçi mövzu) “Şur” və “Segah” muğamlarının intonasiyalarından istifadə edib.

Musiqi dinləyək

Hacı Xanməmmədov. “Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert”in ekspozisiyası

Xalq artisti Hacı Xanməmmədov “Bir dəqiqə” (librettosu Məhərrəm Əlizadəninindir), “Bütün ərlər yaxşıdır” (librettosu Aleksandr Xaldehyevindir) musiqili komediyalarının, “Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün Simfoniyyetta”nın, “Azərbaycan eskizləri”, “Kolxoz”, “Bayram” süitalarının, həm də çoxsaylı mahnıların müəllifidir. Milli musiqi xəzinəmizdə kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında Zakir Bağirov və başqa bəstəkarların da əsərləri yer almışdır.

Notla oxuyaq

Hacı Xanməmmədov. “Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert” əsərindən I hissənin köməkçi mövzusundan bir parça

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

MEHRİBAN OLAQ

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri İsgəndər Coşqunundur.

Allegro moderato

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycanda “Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert” ilk dəfə kim tərəfindən yazılıb?
2. Hacı Xanməmmədov daha hansı musiqi əsərlərinin müəllifidir?
3. Kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında daha hansı bəstəkarlar əsərlər yazmışdır?
4. Cəlil Məmmədquluzadənin “Kamança” hekayəsinin məzmununu danışın.

5. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — QANUN (KANON)

Qanun

Simli xalq çalğı aləti qanun — yastı sazlar ailəsinə mənsubdur.

Qanun Yaxın və Orta Şərqdə, həmçinin də Azərbaycanda geniş yayılıb.

Bir sıra qədim musiqi traktatlarında qanun musiqi alətinin böyük türk alimi Əbu Nəsr Məhəmməd əl-Fərabi (870—950) tərəfindən icad olunduğu söylənilir. “Kanon” yunan dilindən tərcümədə “qayda”, “qanun” deməkdir. Yaxın Şərqdə geniş yayılmış qanun Orta Asiyadan Anadoluya köç edən türklər vasitəsilə bütün Qafqaza yayılıb. Bu musiqi aləti Azərbaycanın klassik şairləri Nizami Gəncəvi, Məhəmməd Füzuli, Məhsəti Gəncəvi poeziyasında da öz parlaq əksini tapıb.

Qanun alətini Məhəmməd Füzuli “Yeddi cam” əsərində belə təsvir edib:

*Bir gün gecə məclisimiz vardı ki, ondan,
Çox-çox uzağa qalmış idi dərd, qəm, hicran.
Xam nəğmələrlə edərək aləmi məmnun,
Bir huri-mələk çalırdı iri bir qanun.*

Keçmişdə qanun aləti, əsasən, saray xanımları tərəfindən ifa olunurdu.

Qanun aləti ilk dəfə Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, böyük bəstəkar, professor Səid Rüstəmov tərəfindən 1959-cu ildə Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edilib.

Musiqi dinləyək

“Bayatı-Şiraz” muğamından bir parça. Qanun (kanon) musiqi alətinin ifasında

BUNU DA BİLİN

Azərbaycanın ilk qanun ifaçısı Əməkdar artist Asya Tağıyeva olub və 1959-cu ildə onun ifasında ilk dəfə bu alətdə “Bayatı-Şiraz” və “Çahargah” muğamları vala yazılıb.

Asya Tağıyeva

Notla oxuyaq

“Bayatı-Şiraz” muğamı. “Bərdaşt” şöbəindən qanun musiqi alətində ifa olunan musiqi parçası

Qanun musiqi alətində təkcə Azərbaycan xalq musiqi nümunələri olan muğamlar, rəqslər, mahnılar deyil, eyni zamanda klassik Avropa, rus və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri də müvəffəqiyyətlə ifa edilir. Qanun musiqi aləti üçün bəstəkar Süleyman Ələsgərov “Qanun və fortepiano aləti üçün Poema” əsərini yazıb.

Musiqi dinləyək

Süleyman Ələsgərov. “Qanun və fortepiano aləti üçün Poema”dan bir parça

Yeni mahnı öyrənək

QARABAĞ BAYATILARI

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.*

I

Qarabağım — qar bağım,
Yaşıl ümid yarpağı.
Oyağam, əsgərinəm,
Yatsam, sən ol yorğanım.

Nəqərat:

Bu torpağı əkərəm,
Min nazını çəkərəm.
Yurduma kəc baxanın
Mən gözünü tökərəm.

II

Şuşam qalamdı mənim,
Yurdum, anamdı mənim.
Mən onun balasıyam,
O da balamdı mənim.

Nəqərat:

III

Əsgəran əsgərimdi,
Xankəndi dərd-sərimdi.
Hər kəs yerini tapsın,
Bura mənim yerimdi.

Azər Dadaşov

Əsgəran qalası

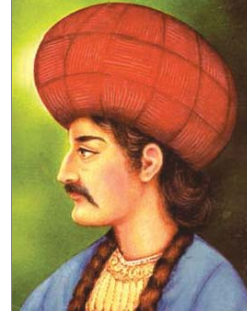
SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Qanun çalğı alətinin tarixi bizə bu musiqi aləti haqqında nə deyir?
2. Qanun (kanon) sözünün mənası nədir?
3. Azərbaycan bəstəkarları qanun aləti üçün hansı əsərləri yazmışdır?
4. “Qarabağ bayatıları” mahnısı haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

6. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — SAZ

Saz — qədim Azərbaycanda geniş yayılmış, mizrabla çalınan simli alətdir. Türk dünyasının rəmzi, ulu ozan sənətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan saz aləti armudşəkilli gövdəyə malikdir. Azərbaycanda üç cür sazdan istifadə olunur: cürə saz (4–6 simli, ən kiçik saz), qoltuq saz (6–7 simli, orta saz) və tavar saz və yaxud ana saz (8–9 simli, ən iri saz).

Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin və Ansamblının tərkibinə, adətən, qoltuq saz daxil edilir. Sazın cingiltili səsi, şaqraq tembri var. Saz musiqi alətindən solo ifa məqsədilə və yaxud başqa alətlərlə vəhdətdə istifadə olunur.

*Şah İsmayıl
Xətai*

Qoltuq saz

Tavar saz

Cürə saz

Çox qədim tarixə malik olan saz Səfəvilər dövlətinin banisi və ilk şahı, klassik Azərbaycan şairi Şah İsmayıl Xətainin qoşmalarından birində belə tərənnüm edilib:

*Bu gün ələ almaz oldum mən sazım,
Ərşə dirək çıxar mənim avazım.
Dörd iş vardır hər qarındaşa lazım:
Bir elm, bir kəlam, bir nəfəs, bir saz.*

Saz — “köklənmiş”, “ahəngdar”, “mükəmməl” deməkdir. Azərbaycanda saz alətində, əsasən, el aşıqları çalırlar.

Musiqi dinləyək

“Misri” aşiq havası

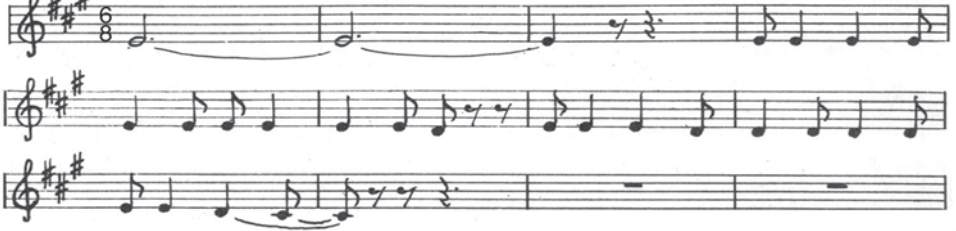
Aşiq Ədalət

Azərbaycanın milli aşiq musiqisində Abbas Tufarqanlı, Aşiq Qurbani, Molla Cümə, Xəstə Qasım, Sarı Aşiq, Miskin Abdal, Aşiq Alı, Aşiq Ələsgər, Aşiq Hüseyn Bozalqanlı, Aşiq Hüseyn Cavan, Aşiq Şəmşir, Mikayıl Azafı, Aşiq Ədalət kimi görkəmli sənətkarların imzası var.

Notla oxuyaq

“Vaqif gözləməsi” aşiq havasından bir parça

Moderato

Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasının dördüncü pərdəsindən “Aşiq” mahnısı. Koroğlu rolunda — Ramil Qasımov

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. “Koroğlu” operasından “Koroğlunun aşiq mahnısı”. İfa edir Əməkdar artist Ramil Qasımov

Dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyli “Koroğlu” operasında Azərbaycanın el qəhrəmanı Koroğlunu bir aşiq kimi təqdim etmişdir. Koroğlu el xilaskarı olmaqla bərabər, eyni zamanda sazda çalıb-oxuyan aşıqdır. Dahi Üzeyir Hacıbəyli dinlədiyimiz nümunədə Azərbaycan aşiq musiqisi intonasiyalarından, ritmindən çox böyük məharətlə istifadə etmişdir.

Mahnını dinləyək, notla və sözləri ilə oxuyaq

QARABAĞ BAYATILARI

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.*

Allegro moderato

mf

1. Qa - ra - ba-ğım - qar ba-ğım, Ya - şıl ü - mid yar - pa-ğım.
Qa - ra - ba-ğım - qar ba-ğım, ya - şıl ü - mid yar - pa-ğım.
O - ya-ğam əs - gə - ri - nəm, Yat - sam, sən ol yor - ğa - nım.
O - ya-ğam əs - gə - ri - nəm,
Yat - sam, sən ol yor - ğa - nım. Bu tor - pa - ğı, bu tor - pa - ğı
ə - kə - rəm, Min na - zı - ni, min na - zı - ni çə - kə -
-rəm. Yur - du - ma kəc, yur - du - ma kəc ba - xa - nın
Mən gö - zü - nü, mən gö - zü - nü tö - kə - rəm.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Saz aləti nə üçün sadə xalq tərəfindən sevilir?
2. Neçə cür saz aləti var və bu alətlər bir-birindən nə ilə fərqlənir?
3. Saz alətində ifa edən ustad sənətkarlardan kimləri tanıyırsınız?
4. Saz aləti haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

7. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — UD

Ud

musiqi alətinin gəlişi XI əsrin sonlarına təsadüf etdi.

Sonralar bir müddət yaddan çıxan bu alət 70-ci illərdə gözəl tarzən Əhsən Dadaşovun səyi ilə ilk dəfə Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının, son-

Əhsən Dadaşov

Dünya musiqi mədəniyyətinə ən zərif alət kimi daxil olan ud, əsasən, Ərəbistan, Türkiyə, İran və bir çox Şərq ölkələrində geniş yayılmış mizrabla çalınan simli musiqi alətidir. Ərəblər udu alətlərin şahı hesab etmişdir. Məhz ərəblər ilk dəfə bu ecazkar musiqi alətini Avropaya gətiriblər. Belə ki, VIII əsrdə İspaniya ərəblər tərəfindən istila olundu və o zamandan ud aləti ispan xalqının sevimli alətinə çevrildi.

Sonradan bu alət İspaniyadan İtaliyaya, Fransaya, Almaniyaya və Avropanın digər ölkələrinə keçdi. Artıq XV—XVII əsrlərdə ud hər yerdə səslənirdi. Azərbaycana bu

radan da Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edilir.

Müasir dövrdə ud musiqi alətində solo şəklində muğamlar, dünya və Azərbaycan bəstəkarlarının müxtəlif janrlı əsərləri ifa olunur.

Musiqi dinləyək

“Şur” muğamından bir parça. Udda ifa edir Əhsən Dadaşov

Udun quruluşu haqqında ilk izahatı Şərqi böyük musiqi ustası Əbunəsr Fərabî verib. Fərabî “Kitab-ül-musiqi-i kəbir” adlı əsərində qeyd edir ki, ud əvvəllər dörd simdən ibarət olub. Sonradan ona beşinci sim əlavə olunub və daha gur və güclü səslənmə əldə etmək üçün simlər qoşalaşdırılıb.

Udun dörd simi kainatın varlığını ifadə edən — od, su, torpaq və havanın vəhdəti hesab edilirdi. Bu əsrarəngiz musiqi alətinin birinci simi “zir”, ikinci “məsnə”, üçüncü “mislas”, dördüncü “bəm” və sonralar əlavə edilmiş beşinci simi isə “hadd” adlanır.

Tarixi böyük yunan filosofu Platondan başlayan bu alətin təkmilləşməsində böyük Azərbaycan musiqişünası Səfiəddin Urməvinin çox böyük xidmətləri olmuşdur.

Udu dahi Məhəmməd Füzuli “Yeddi cam” əsərində belə təsvir edir:

*Bir gün yenə mən nəşəli bir bəzm düzəltdim,
Mən bu işi bir hikmət üçün bərqərar etdim.
Bir ud sədası bu zaman qalxdı həvayə,
Yandım, tütünüm çıxdı mənim övci-səmayə.*

Musiqi dinləyək

Adil Gəray. “Bağçakürd”

*Təbriz miniatürləri silsiləsindən.
Kamança, ud və dəf musiqi
alətlərində ifa edən musiqiçilər.
XVIII əsr*

Yeni mahnı öyrənək

İSTİQLAL BAYRAMI

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzənindir.

I

Çiçəkləndi elimiz,
Nur səpildi üzlərə!
Taleyin bu töhfəsi,
Qismət oldu bizlərə!

Nəqərat:

Düz niyyətli sən,
Bu dünyada sən,
Ey mənim ana
Vətənim.

II

Bizi sevməyənləri
Yandırdıq odumuzla.
Adınla bir səslənən
Müqəddəs adımızla.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Ud musiqi aləti haqqında nə bilirsiniz?
2. “Yeddi cam” əsərinin müəllifi kimdir?
3. Ud alətini Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının və Orkestrinin tərkibinə kim daxil edib?
4. Ud musiqi alətinin dünyada yayılması və məşhurlaşması haqqında esse yazın.

8. ÇALĞI ALƏTİ — QARMON

Metal dilçəkli, körüklü çalğı aləti olan qarmon XIX əsrin sonlarından xalqımızın musiqi mədəniyyətinə daxil olmuş, Azərbaycan xalq çalğı alətləri ansambllarının tərkibində özünə layiqli yer tutmuşdur.

Belə ki, qarmon musiqi çalğı aləti öz yığcamlığına və müşayiət üçün ritm musiqi alətlərindən başqa heç nə tələb etmədiyinə görə ondan el şənliklərində, bayramlarda tez-tez istifadə edilir.

Qarmon

Bu çalğı alətinin təksəsli və çoxsəsli müşayiət üçün ifaçılıq imkanları olduğundan o xalqın həyatına daxil olmuş və möhkəmlənmişdir.

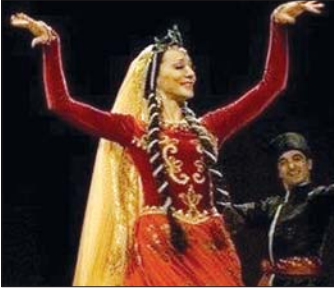
Qarmon aləti cazibədar səs tembrinə malikdir. Müasir dövrdə Azərbaycanda istifadə olunan xromatik növlü qarmonun ifaçılıq xüsusiyyətləri və səs quruluşu ənənəvi rus qarmonlarından köklü surətdə fərqlidir. Azərbaycan qarmonunun yan tərəfləri ağacdan, orta hissəsi isə körüklü dördkünc qutudan ibarətdir. Qutunun daxilində ağac lövhələr üzərində xüsusi qayda ilə düzülmüş nazik metal dilçəklər yerləşdirilir. Qarmon musiqi aləti sağ və sol əlin köməyiylə körüyü açib-bağlamaq üsulu ilə səsləndirilir.

Qarmon alətində Azərbaycan muğamları və folklor musiqi nümunələri gözəl ifa edilir.

Azərbaycan qarmon ifaçılığı tarixində məşhur qarmon ifaçıları Əhəd Əliyev (Kor Əhəd), Teyyub Dəmirov, Məmmədağa Ağayev, Adil Hüseynov, Səfərəli Vəzirov, Abbas Abbasov, Hacıbala Dadaşov, Səttar Hüseynov və başqaları, qadınlardan Qızxanım Dadaşova, Kübraxanım Əbilova olub. Respublikanın Xalq artistləri Aftandil İsrailov, Kamil Vəzirov və Əməkdar artist Zakir Mirzəyev müasir qarmon ifaçılığı məktəbinin parlaq nümayəndələridir.

Musiqi dinləyək

“Vağzalı”. Azərbaycan xalq rəqsi. Qarmonda ifa edir Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Aftandil İsrailov

“Vağzalı” Azərbaycan xalq rəqsinə el arasında həm də “Gəlin havası” deyilir. Ta qədimdən bu günə kimi bütün Azərbaycan toylarında gəlin bəy evinə yola salınanda onu bu musiqi müşayiət edir.

Notla oxuyaq

“Vağzalı”. Azərbaycan xalq rəqsi

Allegro moderato

Tofiq Bakıxanov

Zakir Mirzəyev

Uzun illər qarmon alətində notsuz ifaçılığın Azərbaycanda geniş yayılmasına baxmayaraq, Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, professor Tofiq Bakıxanov “Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert” əsərini yazmış və bu əsəri ilk dəfə qarmonda Əməkdar artist Zakir Mirzəyev ifa etmişdir.

Musiqi dinləyək

Tofiq Bakıxanov. “Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert”in I hissəsindən bir parça

Yeni mahnını sözləri ilə və notla bir, ikisəsli oxuyağ

İSTİQLAL BAYRAMI

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzəninindir.

Tempo di marcia

Çi - çək - lən - di e - li - miz, Nur sə - pil - di üz - lə -
rə. Ta - le - nin bu töh - fə - si Qis - mət ol - du biz - lə -
-rə!.. Düz niy - yət - li - sən bu dün - ya - da
sən, Ey mə - nim a - na Və - tə - nim!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Qarmon çalğı aləti Azərbaycana nə vaxt gətirilmişdir?
2. Qarmon çalğı alətindən, əsasən, hansı musiqi nümunələrinin ifası zamanı istifadə olunur?
3. Hansı Azərbaycan bəstəkarı “Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert” əsərini yazmışdır?
4. Hansı keyfiyyətlərinə görə qarmon xalqın həyatına daxil ola bilib?
5. Məşhur qarmon ifaçılarından birinin yaradıcılığı haqqında təqdimat hazırlayın.

9. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — BALABAN

Balaban

hissəsi, əsasən, qoz, ərik, armud, şümşad, tut, zoğal, cır alça və innab ağaclarından hazırlanır. Bu musiqi aləti Mərkəzi Asiyada, Kabardin Balkar Respublikasında “baloban”, Türkiyədə isə “mey” adlanır. Türkmənistanda bu musiqi alətinin qamış balaman və ağac balaman kimi növləri də mövcuddur. “Balaban” sözü “bala” – kiçik və “ban” – səs sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. Balaban bir musiqi aləti kimi Azərbaycan xalqının el bayatılarında da özünə yer tapmışdır:

Bəhrüz Zeynalov

*Əzizim bala banı,
Asta çal balabanı,
Hamının balası gəldi,
Bəs mənim balam hanı?!*

XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ərazilərinə kütləvi şəkildə köçürülən ermənilər xalq çalğı alətimiz olan balabanı da özününküləşdirib onu “duduk”, sonradan “erməni duduyu” adlandırmışlar. Onlar bu alətdə xüsusi coşquyla ifa edilən Azərbaycan xalq musiqi nümunələrini də mənimsəmişlər.

Musiqi dinləyək

“Sarı gəlin”. Azərbaycan xalq mahnısı. Balabanda ifa edir Azərbaycan Respublikasının Əməkdar artisti Bəhrüz Zeynalov

Notla oxuyaq

“Sarı gəlin”. Azərbaycan xalq mahnısı

Moderato

BUNU DA BİLİN

“Sarı gəlin” qədim Azərbaycan xalq mahnısı ölkəmizin gözəl güşələrindən biri olan Qarabağda el musiqiçiləri tərəfindən yaranmışdır. Bu mahnıdan bəstəkar Oqtay Rəcəbov “Soprano və Kamera Orkestri üçün Konsert”ində köməkçi mövzu, “Göyçək Fatma” cizgi film-operasında isə “Qızlar xoru” kimi istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Oqtay Rəcəbov. “Göyçək Fatma” cizgi film-operasından “Qızlar xoru”

Balaban musiqi alətinin səs diapazonu kiçik oktavanın sol səsindən II oktavanın do səsinə kimidir.

Bu musiqi alətindən solo kimi, eyni zamanda Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin və ansamblların tərkibində geniş şəkildə istifadə olunur.

Mahnını yada salaraq oxuyaq

ŞƏHƏRİMİZ

I

Yer üzündə şəhər olmaz
Bizim gözəl şəhər kimi.
Gecələri işıqlıdır
Al günəşli səhər kimi.

Nəqərat:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrım, şanıım Bakı!
Döyünən ürəyim,
Canım Bakı, qanıım Bakı!

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

II

Abidələr qalxıb göyə
Hər meydanda, meydançada.
Gülümsəyir qərənfillər,
Qızılgüllər hər bağçada.

Nəqərat:

Köhnə Bakı. Qız qalası

Yeni Bakı. Olimpiya stadionu

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Balaban haqqında nə bilirsiniz?
2. Balabanın daha hansı adları vardır?
3. Balaban hansı xalq bayatısında xatırlanır?
4. Akif İslamzadənin ifasında “Sarı gəlin” xalq mahnısını dinləyin. Balabanla müşayiət və müğənninin ifasının vəhdətindən yaranmış səs və söz möcüzəsi ilə yaxından tanış olun. Nə hisslər keçirdiyinizi təsvir etməyə çalışın.
YouTube üzərindən axtarış üçün açar sözlər: Akif İslamzadə, “Sarı gəlin”.

10. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — ZURNA

Zurna sözünün müxtəlif mənaları mövcuddur. Bəzi tədqiqatçılar onun fars dilindən götürülmüş “sur” — şənlik, böyük ziyafət və “nay” — qarğı, qamış sözlərinin birləşməsindən yarandığı söylenilir.

Zurna — güclü və zil səsə malik qədim musiqi alətidir. Türk xalqlarının ən əlamətdar günlərində bu alətin səsi daima eşidilib. Müharibəyə yollananları və davadan qayıdanları, döyüşə atılanları və qələbə qazananları müşayiət edib. Bayramlarda, toy və şənliklərdə səslənib, atüstü oyunlar zurna harayı altında baş tutub.

Zurna, əsasən, ərik, qoz və tut ağacından yonularaq hazırlanır. Üst hissəsində yeddi, alt hissəsində isə bir oyuq açılır. Əlavə olaraq zurnanın ağız tərəfində daha bir dəlik var. Bu dəlik zurnanı kökləmək üçün nəzərdə tutulub.

Azərbaycanda zurnanın səs tembrinə və ölçülərinə görə cürə, orta cürə və ayaq cürə, həm də əcəmi zurna, qarazurna, şəhabi zurna kimi növləri olmuşdur.

Hazırda zurnanın orta cürə növündən geniş istifadə olunur.

Zurna

*Zurna çalan qadın. Təbriz
miniatürləri silsiləsindən.
XVIII əsr*

BUNU DA BİLİN

Laqqutu müxtəlif ölçülü iki dördbucaq ağac qutudan ibarət zərb alətidir. Lerik, Astara, Masallı, Lənkəran, Cəlilabad rayonlarında bu alətdən daha çox istifadə edilir. Bu alət nağara, qoşanağara, qaval və başqa zərb alətləri ilə birlikdə müasir ansambl və orkestrlərin tərkibinə daxil edilir.

Musiqi dinləyək

“Bağdagülü”. Azərbaycan xalq rəqsi. Zurnaçılar dəstəsinin ifasında

Notla ikisəsli oxuyaq

“Bağdagülü”. Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından bir parça

Moderato

Zurna ilk dəfə Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən “Koroğlu” operasında orkestrin tərkibinə daxil edilmişdir.

Əməkdar incəsənət xadimi, bəstəkar Cavanşir Quliyev isə 1980-ci ildə “Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertüra” yazmışdır.

Musiqi dinləyək

Cavanşir Quliyev. “Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertüra”. Əsərdən bir parça

Mahnını yada salaraq notla və sözləri ilə oxuyaq

ŞƏHƏRİMİZ

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

Allegretto

Yer ü - zün - də şə - hər ol - maz
Ge - cə - lə - ri i - şıq - lı - dır
Bi - zim gö - zəl şə - hər ki - mi
Al gü - nəş - li
Ba - kı, ca - nım Ba - kı, fəx - rim, şa - nım Ba - kı! Dö - yü - nən
ü - rə - yim, ca - nım Ba - kı, qa - nım Ba -
- kı Ba - kı, ca - nım Ba - kı, Fəx - rim, şa -
nım Ba - kı! Dö - yü - nən ü - rə - yim,
ca - nım Ba - kı! Qa - nım Ba - kı!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Zurna musiqi aləti haqqında nə bilirsiniz?
2. Zurna musiqi alətinin adının mənası nədir?
3. Bəstəkar Cavanşir Quliyev zurna musiqi aləti üçün hansı əsəri yazmışdır?
4. Zurna musiqi alətinin yayılma arealı haqqında təqdimat hazırlayın.

11. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – TÜTƏK

Tütək

Tütək çalğı aləti bir çox nəfəs çalğı alətlərinin ecdadı olmuşdur. Hələ qədim zamanlardan bu çalğı aləti Şərq xalqları tərəfindən geniş istifadə olunurdu.

Tütəyin səs tembri mülayim və tərəvətlidir. Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” əsərində belə bir əhvalat var. Çoban qamışlıqdan keçərkən bir qamış kəsib ondan tütək düzəldir. Onu çalıb kədə-rini dağıdır. Gəzintiyə çıxan İskəndər çobanın tütəkdə yanıqlı ifasını eşidir. Onu hüzuruna çağırıb tütəyin sirrini öyrənmək istəyir. Çoban tütəyi belə təsvir edir:

*Bir quyudan göyərrib çıxmış,
Şəkərdən şirindir, mənəcə, bu qamış.
Dəldim, yaraladım öz əlim ilə,
Hələ kəsilməmiş gəlməzdi dilə.
O cansız olsa da, sevirəm cantək,
Dilsizdir, mənimçün dildir bu tütək.*

*Təbriz miniatürləri silsiləsindən.
XVI əsr*

Azərbaycanda və Mərkəzi Asiya ölkələrində tütək qarğıdan, ağacdan və gildən düzəldilir.

Tütəyin boruşəkilli gövdəsi ərik, qoz, tut ağaclarından və yaxud qamışdan hazırlanır. Gövdənin üst hissəsində yeddi, alt hissəsində isə bir oyuc olur. Alətin baş tərəfinə – borunun içərisinə yanakı kəsilmiş ağac tıxac daxil edilir.

Dahi Üzeyir Hacıbəyli tütək alətini Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil etmişdir.

Musiqi dinləyək

“Çoban bayatısı”. Tütəkdə ifa edilir

Notla oxuyaq

“Çoban bayatısı”ndan bir hissə

The musical score is written in 4/4 time and the key of D major (two sharps). It consists of four staves. The first staff begins with a dynamic marking of *mf* and the instruction *ad libitum*. The second staff is marked *Moderato*. The score includes various musical notations such as trills (*tr*), triplets (*3*), and a quintuplet (*5*).

BUNU DA BİLİN

“Çoban bayatısı” çobanların tütəkdə ifa etdiyi musiqi nümunəsidir. Sonradan professional tütək ifaçıları tərəfindən ifa olunub.

Bəstəkar Ağabacı Rzayeva məşhur Çoban Qaraya eyniadlı mahnı həsr etmişdir. Vaxtilə çox sevilən bu mahnının girişində və nəqəratında Xalq Çalğı Alətləri Ansamblında ifa zamanı solo kimi tütək alətindən istifadə olunub. Bu mahnını Şövkət Ələkbərova, Anatollu Qəniyev, Gülağa Məmmədov böyük məharətlə oxumuşlar.

Mahnı dinləyək

ÇOBAN QARA

*Musiqisi Ağabacı Rzayevanın,
sözləri Mirvarid Dilbazınindir.*

Yeni mahnı öyrənək

MÜBARƏK

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Hikmət Ziyanınindir.*

I

Azərbaycan, bu bayram
Sənə necə yaraşır?!
Nəğmə deyir Kür, Araz,
Göy Xəzər coşub-daşır.

II

Oğlun, qızın hünərindən
Çələnglər hörür bu gün.
Dostların Bakımızın
Alnından öpür bu gün.

Nəqərat:

Gülür ellərin,
Gülür çöllərin.
Ağ günlərintək
Sənin vüqarlı,
Nurlu, baharlı
Yaşın mübarək.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Tütək musiqi aləti haqqında nə bilirsiniz?
2. Tütəkdə ifa etməyi daha çox hansı peşə sahibləri sevir?
3. Tütək musiqi aləti hansı musiqi kollektivlərində istifadə olunur?
4. Anatollu Qəniyevin ifasında “Çoban Qara” mahnısını dinləyin. Mahnıda tütək musiqi alətinin səslənməsi ilə mahnının məzmunu və xarakteri arasında əlaqəni tapmağa çalışın. YouTube üzərində axtarış üçün açar sözlər: Anatollu Qəniyev, “Çoban Qara”.

12. AZƏRBAYCAN XALQ ZƏRB ÇALĞI ALƏTİ — NAĞARA

Qədim eposumuz “Kitabi-Dədə Qorqud”da adı çəkilən nağara ordunu savaşı meydanında müşayiət edən zərb aləti hesab edilir.

“Kitabi-Dədə Qorqud”da belə deyilir: “Gumbur-gumbur nağaralar döyüldü, bir qiyamət savaşı oldu, meydan dolu baş oldu”. Dahi Nizami Gəncəvi nağara sədalarının qələbəyə səsləməsini belə göstərir:

*Çataraq inləyir neyin nəfəsi,
Nağara əl çalır, yüksəlir səsi.*

Çox qədim zamanlardan mövcud olan qoltuq nağara, cürə (balaca) nağara və qoşanağara kimi zərb musiqi alətləri təkmilləşərək bu günə qədər gəlib çıxmış, Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının və Orkestrinin tərkibinə daxil edilmişdir. Digər tərəfdən bu çalğı aləti el şənliklərində, toy məclislərində nəfəs alətlərini və sazı müşayiət edir. Balabanı və sazı müşayiət edərkən nağara ovucun içi və barmaqlarla, zurnanı müşayiət zamanı isə ağac çubuqlarla çalınır. Çox qədim keçmişdə zərb musiqi alətinin üstünə qurd dərisindən üzlük çəkilirdi. Bu haqda dahi Nizami Gəncəvi belə yazırdı:

*Coşdu qurd gönündən olan
nağara,
Dünyanın beynini gətirdi
zara.*

Nağara

Cürə (balaca) nağara

Qoşanağara

Musiqi dinləyək

“Yallı”. Azərbaycan xalq rəqsi. Zurnaçılar dəstəsinin ifasında

Nağaranın müşayiəti ilə “Yallı” rəqsi

Notla oxuyaq

“Yallı”. Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından bir parçanı iki-səsli oxuyaq

“Yallı” Azərbaycan xalq rəqsi bəstəkar yaradıcılığında da özünə yer tapmışdır. Cahangir Cahangirov Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün “Yallı” əsərində qədim zərb alətlərimizdən geniş istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Cahangir Cahangirov. “Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün Yallı”

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

MÜBARƏK

*Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Hikmət Ziyandır.*

Allegretto *mf*

A - zər - bay - can, bu bay - ram sə - nə ne - cə ya - ra - şır,
sə - nə ne - cə ya - ra - şır. Nəğ - mə de - yir Kür, A - raz,
Göy Xə - zər co - şub - da - şır, göy Xə - zər co - şub - da - şır

Nəqərat: *f*

Gü - lür el - lə - rin, gü - lür çöl - lə - rin. Ağ gün - lə - rin -
tək sə - nin vü - qar - ılı, nur - lu, ba - har - ılı

1. Ya - şın mü - ba - rək! 2. Ya - şın mü - ba rək!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Hansı Azərbaycan zərb alətlərini tanıyırsınız?
2. Qədim zamanlarda zərb alətlərindən necə istifadə olunurdu?
3. Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün “Yallı” hansı bəstəkarın əsəridir?
4. Qoltuq nağara, cürə nağara və qoşa nağaranın ifa xüsusiyyətləri haqqında qısa təqdimat hazırlayın.

13. AZƏRBAYCAN XALQ ZƏRB ÇALĞI ALƏTLƏRİ — DƏF, QAVAL VƏ DÜMBƏK

Daf

Qaval

Dümbək

Zərb çalğı alətlərinin tarixi ibtidai yaşayış dövrlərinə gedib çıxır. Azərbaycanın qədim insan məskəni olan Qobustanda, Cingirdağın ətəklərində “Qaval daşı” adlanan böyük bir qaya parçası da var. Bu qayanı döyəclədikdə qavalın tembrinə uyğun səslər alınır. Belə güman edilir ki, həmin qaya daşı qədim əcdadlarımız tərəfindən zərb aləti

*Balaban və qavalın
müşayiəti ilə musiqi məclisi.
Təbriz miniatürləri
silsiləsindən. XVI əsr*

kimi istifadə olunmuş və bu günə “Qaval daşı” adı ilə gəlib çıxmışdır.

Azərbaycan və eyni zamanda Mərkəzi Asiya xalqları, xüsusilə türkmən, özbək, uйğur və qaraqalpaq xalqlarının milli musiqi mədəniyyətində dap, deprek kimi tanınan dəf musiqi alətinin yaranması çox qədimlərə gedib çıxır.

Bəzi mənbələrdə “dəf” (daf, taf) kəlməsinin qədim şumer dilindəki “dup” (löv-hə) sözündən götürüldüyü göstərilir. Azərbaycanda qədim zamanlardan bu günə kimi xanəndələr ifa zamanı həm də dəflə ritm tuturlar.

Musiqi dinləyək

“Dilkeş təsnifi”. İfa edir Xalq artisti Arif Babayev, müşayiət edirlər tarda — Bəhram Mansurov, kamançada — Elman Bədəlov

Notla oxuyaq

“Bayatı-Şiraz” rəngindən bir parça. Musiqisi Əhsən Dadaşovundur

BUNU DA BİLİN

Notla ifa edilən “Bayatı-Şiraz” rəngini məşhur tarzən və ud ifaçısı Əhsən Dadaşov yazmışdır.

Qaval Azərbaycanın ən qədim milli zərb alətidir. Bu alət Azərbaycanda, Türkiyədə, Mərkəzi Asiya xalqları arasında geniş yayılmış çaldırma, qaval, çirmənda, dangira kimi tanınan birüzlü zərb alətləri qrupuna aiddir. Daxili hissəsinə çevrə boyu halqalar bərkidilir. Üzərinə nəre balığının xüsusi üsulla aşılınmış dərisi çəkilir.

“Qaval” sözü “içi boş əşya” mənasını verən “qav” (qab) türk kəlməsindən əmələ gəlmişdir.

Əminə Dilbazi

Ekranada rəqsə tamaşa edək və dinləyək

“Qavalla rəqs”. İfa edir Xalq artisti Əminə Dilbazi

Dümbək — milli musiqi mədəniyyətimizə aid olan bu zərb aləti Cənubi Qafqazda ancaq azərbaycanlılara mənsubdur.

Türk xalqları arasında “dümbələk, donbek, tombak, dumbəy, darbaki, debulak” kimi adlandırılan bu zərb musiqi aləti Türkiyədə və Yunanıstanda darbuka kimi tanınır.

Alman səyyahı və diplomatı Adam Oleari (XVII əsr) dümbəyin gildən dubsiz küp şəklində hazırlandığını yazıb. Səyyah qeyd edib ki, Novruz bayramında uşaqlar və gənclər dümbəyin müşayiətində oxuyub, rəqs edirdilər.

Bu musiqi aləti hazırda Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı və Orkestrinin tərkibindədir.

Bəstəkar Nəriman Məmmədovun Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün yazdığı “Zərbi-muğam” əsərində dümbək zərb alətindən məharətlə istifadə edilmişdir.

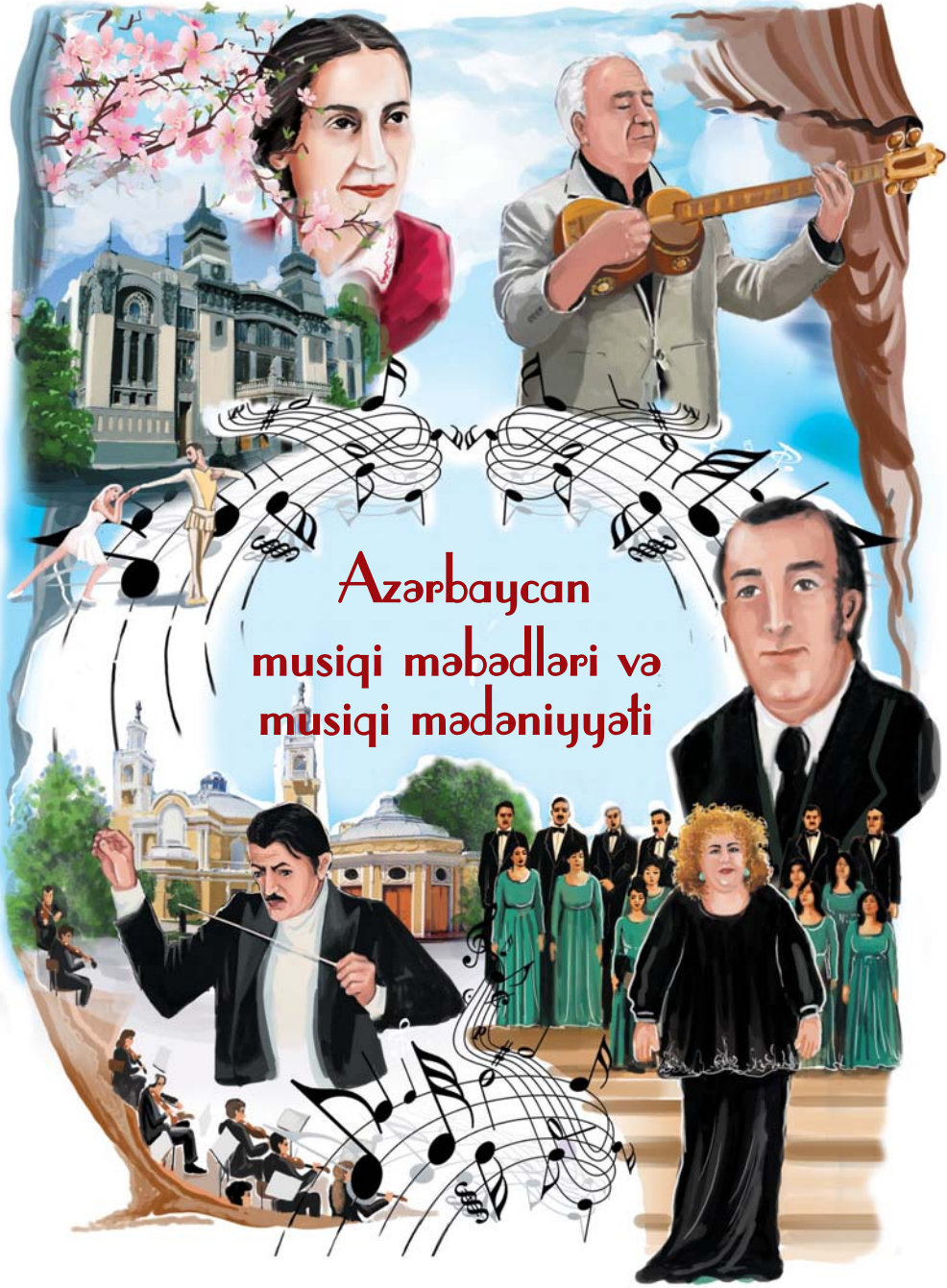
Mahnını yada salaq, solo və ikisəsli oxuyaq

MÜBARƏK

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun, sözləri Hikmət Ziyanıdır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Hansı Azərbaycan zərb alətlərini tanıyırsınız?
2. Dəf zərb çalğı aləti haqqında nə deyə bilərsiniz?
3. Qaval və dümbək zərb musiqi alətləri haqqında nə bilərsiniz?
4. Azərbaycan zərb çalğı alətləri haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

**Azərbaycan
musiqi məbədləri və
musiqi mədəniyyəti**

14. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK OPERA VƏ BALET TEATRİ

*Azərbaycan Dövlət Akademik
Opera və Balet Teatrı*

1920-ci ildə Azərbaycanda Birləşmiş Dövlət Teatrı adlı mədəniyyət ocağı yaradılıb. Artıq 1924-cü ildən opera truppası Birləşmiş Dövlət Teatrından ayrılaraq müstəqil fəaliyyət göstərməyə başlayıb. 1928-ci ildən teatra Mirzə Fətəli Axundovun adı verilir və 1959-cu ildən bu teatr Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı adlanır. Akademik Opera və Balet Teatrının binasının inşaatı etdirilməsinin çox maraqlı tarixi var. Belə ki, 1910-cu ilin sonlarında Rusiyadan Bakıya çox məşhur opera müğənnisi qastrol səfərinə gəlir. Neft milyonçuları Mayılov qardaşlarından biri qonaqdan Bakıya bir də nə vaxt gələcəyini soruşduqda, o: “Heç vaxt”, – deyər cavab verir. – Belə böyük şəhərdə

oxumağa opera teatrı yoxdursa, gəlməyimin nə mənası var?”

Milyonçu Mayılova bu cavab çox pis təsir edir və o, qonağa söz verir ki, bir il ərzində opera teatrı üçün bina tikdirəcək. Bu fikri dəstəkləyən xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev belə bir binanı bir ilə inşa etdirməyin qeyri-mümkün olduğunu iddia edir və əgər bu teatr binası deyilən müddətdə tikilib sona çatarsa, onun bütün xərclərini öz üzərinə götürəcəyini bildirir.

İki milyonçu mərc gəlirlər və nəticədə teatrın binası bir ilə deyil, on aya hazır olur.

Beləliklə, artıq 1920-ci ildən bu günə kimi Opera və Balet Teatrı bu möhtəşəm binada fəaliyyət göstərir.

Azərbaycanın opera sənətinin tarixi 1908-ci il yanvarın 25-dən, yeni Üzeyir Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operasının tamaşaya qoyulduğu gündən başlayır.

Sonralar Zülfüqar Hacıbəyovun “Aşıq Qərib” (1913), Müslüm Maqomayevin “Şah İsmayıl” (1919) kimi operaları da tamaşaya qoyulur. Daha sonra teatrın repertuarı Reynqold Qliyerin klassik opera janrında yazılmış “Şahsənəm” (1927), Müslüm Maqomayevin “Nərgiz” (1935), Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operaları ilə zənginləşir.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. “Şah İsmayıl” operasının “Uvertüra”sından bir parça

Keçən əsrin 40-cı illərində Əfrasiyab Bədəlbəylinin “Qız qalası” (1940) baleti və “Nizami” (1948) operası, Qara Qarayevin və Cövdət Hacıyevin “Vətən” (1945), Niyazinin “Xosrov və Şirin” (1942) operaları, Fikrət Əmirovun “Min bir gecə” (1979) baleti də məhz Opera və Balet Teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulur.

Notla oxuyaq

Əfrasiyab Bədəlbəyli. “Qız qalası” baleti. “Müqəddimə”dən bir parça

Keçən əsrin 50-ci illərində Fikrət Əmirovun “Sevil” (1953), Cahangir Cahangirovun “Azad” (1957) operaları Opera və Balet Teatrının səhnəsində oynanıb.

Soltan Hacıbəyovun “Gülşən” (1950), Qara Qarayevin “Yeddi gözəl” (1952), “İldırım yollarla” (1961), Arif Məlikovun “Məhəbbət əfsanəsi” (1962), Əşrəf Abbasovun “Qaraca qız” (1965) baletləri də bu teatrda böyük müvəffəqiyyətlə tamaşaya qoyulub.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. “Sevil” operası. “Vals”dan bir parça

Mahnını notla birsəslı oxuyaq

ÇAYIMIZIN ADI VAR (Azərbaycan xalq mahnısı)

The image shows a musical score for the song 'Çayımızın Adı Var'. It is written in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 6/8 time signature. The tempo is marked 'Allegretto' and the dynamics are 'mf'. The score consists of four staves of music, each containing a single melodic line. The music is a simple, rhythmic melody with a mix of eighth and quarter notes, some beamed together. The piece ends with a double bar line and a repeat sign.

Mahnı şən xarakterlidir və əvvəldən sonadək unison kimi ifa olunur. Mahnının melodiyasını oxuyarkən liqaları dəqiq yerinə yetirmək lazımdır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının binasını kim tikdirib?
2. “Çayımızın adı var” mahnısının müəllifi kimdir?
3. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

15. “ŞAHSƏNƏM” OPERASI VƏ RUS BƏSTƏKARI REYNQOLD QLIYER

*Reynqold
Qliyer*

Hələ 1924—1928-ci illərdə Azərbaycan incəsənəti, xüsusilə də milli opera janrı ətrafında mübahisələr aparılırdı.

Milliyyətçə alman olan rus bəstəkarı Reynqold Qliyerin yazdığı “Şahsənəm” operası bu mübahisələrə son qoydu. “Şahsənəm” — Azərbaycan mövzusunda yazılmış ilk klassik tipli opera idi.

Dahi Üzeyir Hacıbəyli 1927-ci ildə “Şahsənəm” operası haqqında belə yazırdı: “Şahsənəm” operası ilə Azərbaycanda yeni opera mədəniyyətinin əsası qoyuldu”. Reynqold Qliyer “Şahsənəm” operasının məzmununu qədim “Aşiq Qərib” dastanından götürmüşdür. Bu operanın yaradılması mərhələsində məşhur xanəndə Cabbar Qaryağdıoğlu, tarzən Qurban Pirimov və dramaturq Cəfər Cabbarlı milli musiqimiz, xalq mahnı və

*Qurban
Pirimov*

*Cabbar
Qaryağdıoğlu*

*Cəfər
Cabbarlı*

rəqslərimiz, aşiq musiqimiz haqqında məlumatlar vermişlər. Opera 1927-ci ildə ilk dəfə Azərbaycanda rus dilində, 1934-cü ildə isə böyük dramaturq Cəfər Cabbarlının librettosu əsasında Azərbaycan dilində tamaşaya qoyuldu.

Musiqi dinləyək

Reynqold Qliyer. “Şahsənəm” operasından “Ənzəli” rəqsi

Musiqi dinləyək

Reynqold Qliyer. “Şahsənəm” operasından “Şahsənəmin ariyası”

Şövkət
Məmmədova

Reynqold Qliyer “Şahsənəm” operasında 30-dan çox Azərbaycan xalq mahnı və rəqslərindən, zərbi-muğamlardan istifadə edib. Məhz “Şahsənəm” operası sonradan respublikamızda sırf Avropa operası janrında yeni milli operalarımızın yaranmasına səbəb oldu. Məşhur opera vokal ifaçısı Şövkət Məmmədova bu operada Şahsənəm obrazını böyük məharətlə ifa etmişdir.

Notla oxuyaq

“Ənzəli” xalq rəqsindən bir parça. Not yazısı Reynqold Qliyerindir

Reynqold Qliyer “Şahsənəm” operasının uvertürasında “Arazbarı”, “Toy yürüşü” musiqisindən, “Qarabağ şikəstəsi” ritmik muğamından, “Çahargah” muğam improvizasiyasından, “Sus, mənim çiçəyim” Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir.

BUNU DA BİLİN

“Ənzəli” Azərbaycan milli rəqsi təqribən 1880–1890-cı illərdə Bakıda yaranıb. İfa tərzı aramlı, süzgün, melodiyası “qocayana”dır. Bu rəqsi, adətən, yaşlılar oynayır. Xanə ölçüsü 3/4-dür, animato tempində və minor tonallığında səslənir.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

ÇAYIMIZIN ADI VAR
(Azərbaycan xalq mahnısı)

mf Allegretto

Ça - yı - mı - zın a - dı var, yar, yar,
Ə - tir - li xoş da - dı var, yar, hey.
Çay - da bi - zim qız - la - rın, yar, yar,
Can - la - rı - nın o - du var, yar, hey.

I

Çayımızın adı var, yar, yar,
Ətirli xoş dadı var, yar, hey.
Çayda bizim qızların, yar, yar,
Canlarının odu var, yar, hey.

II

Xoş çayımız var bizim, yar, yar,
Çay bağımız var bizim, yar, hey.
Bu şərəfli əməyə, yar, yar,
Marağımız var bizim, yar, hey.

III

Çay gülü gül yarpağı, yar, yar,
Qızların gül yanağı, yar, hey.
Məxmər çayı bəyədir, yar, yar,
Bizim yerin qonağı, yar, hey.

IV

Çayları saya-saya, yar, yar,
Gözümü saldım çaya, yar, hey.
Armudu fincan ilə, yar, yar,
Çay gətirin ortaya, yar, hey.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. “Şahsənəm” operası opera janrı ətrafında hansı mübahisələrə son qoydu?
2. “Şahsənəm” operası üzərində işləyərkən ReyNQold Qliyerə kimlər kömək göstərmişdir?
3. “Çayımızın adı var” mahnısında Azərbaycan çayının hansı keyfiyyətləri sadalanır?
4. ReyNQold Qliyer haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

16. MÜASİR MÖVZUDA İLK AZƏRBAYCAN OPERASI

Müslüm Maqomayev

Azərbaycanda müasir mövzuda yazılmış ilk opera bəstəkar Müslüm Maqomayevin Hüseyn Cavidin “Çobanlar” radio-pyesinin süjeti əsasında yazdığı “Nərgiz” operasıdır. Operada Azərbaycan kəndlərinin birində xalqın mübarizəsi musiqi dili vasitəsilə təsvir olunur.

Niyazi

Əsərin qəhrəmanları kəndli qız Nərgiz və çoban Əlyardır. Sonralar bəstəkar “Nərgiz” operası üzərində bir daha işləmək qərarına gəlir. Lakin 1937-ci ildə qəfil dünyasını dəyişir. Operanı Reyngold Qliyer və Niyazi işləyib tamamlayır. 1938-ci ildə “Nərgiz” operası Moskva şəhərində elə həmin ildə də Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Ballet Teatrında tamaşaya qoyulur. Bəstəkar operada mahnı janrına yaxın təsniflərdən, rənglərdən geniş istifadə etmişdir.

*“Nərgiz” operasından
“Əlyarın ariyası”. İfa edir
Rəşid Behbudov*

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. “Nərgiz” operasından “Əlyarın ariyası” (I pərdədən)

“Əlyarın ariyası” intonasiyasına görə xalqımızın çox sevdiyi “Çoban bayatısı”na yaxındır.

Notla və sözləri ilə oxuyaq

Müslüm Maqomayev. “Nərgiz” operası. “Əlyarın ariyası”ndan bir parça

Moderato

Mə - nə ver-məz ye - ni bir nə - şə gö - zəl mən-zə-rə - lər
Mə - ni gül - dür - mə - di, gül - dür - mə -
di, Gül - dür - mə - di bir an bu tə - bi - ət, bu fə - za!

Musiqi dinləyək, onu notla və sözləri ilə oxuyaq

Müslüm Maqomayev. “Nərgiz” operasının III pərdəsindən “Nərgizin qəmli mahnısı”

Adagio

Sev-gim su-dan saf- dır, gül- dön in - cə - dir, la-kin mə - nə hə-yat
bir iş- gən- cə - dir. Da-im in - lə - yi-rəm- qəm - lə - rim -
lə- mən. Xə-yal - pə - rəst o - lur in - ti - zar çə - kən.

Lirik xarakterli bu ariyada operanın qəhrəmanı Nərgizin Əlyara olan sevgisi çox emosional şəkildə öz əksini tapır.

Çox qəmli melodiyası olan “Nərgizin qəmli mahnısı” “Şüştər” muğamının intonasiyalarına əsaslanır və kədərli xarakterə malikdir.

Bəstəkar xor üçün yazdığı musiqidə “Turacı” Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından, “Nərgizin qəmli mahnısı”nda “Çıxdım qaya başına”, III pərdədə səslənən xorda “Bağçadan gələn səs”, I pərdənin final xorunda isə “Gün, çıx” Azərbaycan xalq mahnılarından istifadə etmişdir.

Yeni mahnı öyrənək

GƏNCLİYİMİZ

I

Gündə yeni zəfər çalır,
Səhralarda şəhər salır,
Dalğalardan işıq alır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

Nəqərat:

Bayraq kimi ucalmışdır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.
Vətənimdən dərs almışdır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

Musiqisi Rauf Hacıyevin,

sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

II

Xam torpağa həyat verir,
Boz düzlərə nicat verir,
Hər bir zaman öndə gedir
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

Nəqərat:

Marciale

Gün-də ye-ni zə-fər ça-lır, səh-ra-lar-da şə-hər sa-
lır, dal-ğa-lar-dan i-şıq a-lır gənc-li-yi-miz, gənc-li-yi
miz. Bay-raq ki-mi u-cal-mış-dır gənc-li-yi-miz,
gənc-li-yi-miz! Və-tə-nim-dən dərs al-mış-dır
gənc-li-yi-miz, gənc-li-yi-miz, gənc-li-yi-miz,
gənc-li-yi-miz, gənc-li-yi-miz!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. “Nərgiz” operasını hansı bəstəkar yazmışdır?
2. “Nərgiz” operasında hansı xalq musiqilərimizdən istifadə olunub?
3. Müslüm Maqomayevin vəfatından sonra “Nərgiz” operası üzərində işi kimlər davam etdirmişdir?
4. “Gəncliyimiz” mahnısının müəllifləri haqqında təqdimat hazırlayın.

17. MÜSLÜM MAQOMAYEV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK FİLARMONİYASI

Xalq və professional musiqimizin inkişafında Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasının əvəzolunmaz xidmətləri var.

Dövlət Filarmoniyası 25 may 1936-cı ildə yaradılıb. Filarmoniyanın binası 1910–1912-ci illərdə “İctimai iclasların yay evi” adı ilə tikilib. Qeyd etmək lazımdır ki, bu binada konsert və əyləncə tədbirləri tez-tez keçirilirdi. Bina bu məqsədlə 1936-cı ilədək istifadə edilmişdir.

1937-ci ilin avqust ayının 11-də Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Sovetinin qərarı ilə bu binada yerləşən Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasına görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Müslüm Maqomayevin adı verilib.

Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasında yeddi müxtəlif tərkibli musiqi kollektivi fəaliyyət göstərir. Bunlardan Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrini xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Belə ki, Azərbaycanda yaranan ilk simfonik orkestr məhz bu musiqi kollektividir.

Respublikamızın aparıcı musiqi kollektivlərindən biri də Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasıdır. Bu kollektiv 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasının tərkibində yaradılmışdır.

Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası

Müslüm Maqomayev, Niyazi və Simfonik Orkestr

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası

Musiqi dinləyək

Cahangir Cahangirov. “Çahargah” xor əsərindən bir parça

*Qara Qarayev adına
Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri*

mik Filarmoniyasının tərkibində Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblı yarandı.

Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında böyük rolu olan musiqi kollektivlərindən biri də Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestridir. Bu orkestr 1964-cü ildə Qara Qarayev və Fikrət Əmirovun təşəbbüsü ilə yaradılıb.

1969-cu il dekabrın 1-də Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasının tərkibində Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblı yarandı.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. “Nizami” simfoniyası. “Skertso” adlanan II hissədən bir parça

Dövlət Filarmoniyasının tərkibində Fikrət Əmirov adına Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblı, Azərbaycan Dövlət Fortepiano Triosu, Azərbaycan Dövlət Simli Kvarteti də fəaliyyət göstərir.

Notla oxuyaq

BÜLBÜLLƏR OXUR (Azərbaycan xalq mahnısı)

Qeyd etmək lazımdır ki, bu mahnı uzun illər Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblının repertuarında uğurla ifa edilmişdir.

Yeni mahnını sözləri ilə və notla oxuyaq

BABANIN YOLU DAŞDI
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Babanın yolu daşdı,
Zəhməti bizə xoşdu.
Qurban olaq Babaya,
Baba hamıdan başdı,
Hey Baba, can Baba,
Hey Baba, can Baba.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasına nə vaxt görkəmli bəstəkar Müslüm Maqomayevin adı verilib?
2. Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasınının tərkibində hansı musiqi kollektivləri var?
3. “Babanın yolu daşdı” xalq mahnısının xarakteri, melodiyası, ritmi haqqında danışın.

18. ÜZEYİR HACIBƏYLİ ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT SİMFONİK ORKESTRİ

Rauf Abdullayev

1936-cı ildə yaranan Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında 1938-ci ildə sərbəst bir yaradıcı kollektiv — Simfonik Orkestr fəaliyyətə başlayır. Uzun illər ərzində bu kollektivin bədii rəhbəri və baş dirijoru maestro Niyazi olmuşdur. Çingiz Hacıbəyov, Əfrasiyab Bədəlbəyli də bu kollektivə dirijorluq etmişlər. 1984-cü ildən Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin bədii rəhbəri və baş dirijoru Xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı və “Şöhrət” ordenli Rauf Abdullayev olmuşdur. Məhz belə bir Simfonik Orkestrin yaranması ilə o dövrdə fəaliyyət göstərən gənc bəstəkarlar qarşısında yeni simfonik əsərlərin yazılması tələbi qoyuldu. Müxtəlif filmlərə yazılmış musiqi əsərləri Simfonik Orkestrin ifasında səsləndirildi. Maqnit lentinə yazdırıldı. Məhz bu orkestr Qara Qarayevin “Leyli və Məcnun” simfonik poemasının, “Yeddi gözəl” baletindən süitanın, Fikrət Əmirovun “Şur” və “Kürd-ovşarı” simfonik muğamlarının, Soltan Hacıbəyovun “Karvan” simfonik şəklinin, Cövdət Hacıyevin “Sülh uğrunda” simfonik poemasının, Niyazinin “Rast” simfonik muğamının və digər Azərbaycan simfonik musiqisinin ilk ifaçısı olmuşdur.

*Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan
Dövlət Simfonik Orkestri və Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası*

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. “Kürd-ovşarı” simfonik muğamından bir parça

Musiqi dinləyək

Niyazi. “Rast” simfonik muğamından “Əlində sazın qurbanı”

Bəstəkar-dirijor Niyazinin “Rast” simfonik muğamında “Əlində sazın qurbanı” adlı xalq mahnısından təsnif əvəzinə istifadə edilmişdir.

Notla oxuyaq

ƏLİNDƏ SAZIN QURBANI

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto

Dinlədiyimiz və notla oxuduğumuz musiqi nümunəsindən görünür ki, bəstəkar-dirijor Niyazinin “Rast” simfonik muğamında xalq mahnısının melodiyasından olduğu kimi heç bir dəyişiklik olunmadan istifadə edilmişdir.

Yeni mahnı öyrənək

ƏZİZ ANA

Musiqisi Ədilə Hüseynzadənin,
sözləri Ramiz Məmmədovundur.

I

Getsəm hər yana,
Sevimli ana,
Səni anaram,
Alovlanaram.

Nəqərat:

Bu ömrüm, günüm,
Başına dönüm,
Bircə sənsən, əziz ana,
Ey ürəyi təmiz ana.

II

Laylan səsidir
Kürün, Arazın.
Bircə günüm də
Sənsiz olmasın.

Nəqərat:

*Vije-Lebren, Mari Elizabet Luiza.
Paris, XVIII—XIX əsr.
Avtoportret. "Ana və uşaq"*

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri nə vaxt yaradılmışdır?
2. Uzun illər Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinə kim rəhbərlik etmişdir?
3. "Əziz ana" mahnısının müəllifləri kimdir?
4. "Ədəbiyyatda və musiqidə ana obrazı" mövzusunda təqdimat hazırlayın.

19. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT XOR KAPELLASI

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının nəzdində yaradılmışdır. Yarandığı gündən 1996-cı ilə qədər bu kollektivə Əməkdar incəsənət xadimi, xormeystr Eduard Novruzov rəhbərlik etmişdir. 1996-cı ildən Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasına Xalq artisti, professor Gülbacı İmanova rəhbərlik edir. Bu kollektiv mövcud olduğu illər ərzində Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının xor əsərlərini məharətlə ifa etmişdir.

*Müslüm Maqomayev adına
Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası*

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası bəstəkarlardan Cahangir Cahangirovun “Füzuli” kantatasını, “Çahargah” əsərini, Nazim Əliverdibəyovun “Bayatı-Şiraz” xor kompozisiyasını, Oqtay Rəcəbovun “Segah-zabul” muğam kompozisiyasını, “Çingiz” simfoniya-reqviyem əsərini, Vasif Adıgözəlovun “Qarabağ” oratoriyasını, Volfqanq Motsartın “Rekviyem”ini və digər mürəkkəb quruluşlu əsərləri ifa etmişdir.

Azərbaycan Xor Kapellası. Dirijor Gülbacı İmanova

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasında soprano, alt, tenor və bas kimi səs qrupları var.

Əgər Xor Kapellasını Simfonik Orkestr, yaxud royal musiqi aləti müşayiət etmirsə, ona a kapella (müşayiətsiz) deyilir.

Cahangir Cahangirov

Musiqi dinləyək

Cahangir Cahangirov. “Füzuli” kantatasının II hissəsi

Cahangir Cahangirovun “Füzuli” kantatasının II hissəsində solo, Xor Kapellası və Simfonik Orkestr ifa prosesində birgə iştirak edir. İlk dəfə kantatanın II hissəsi Xalq artisti Şövkət Ələkbərovanın solo ifasında səslənmişdir. Əsərin dirijoru isə maestro Niyazi olmuşdur.

Notla və sözləri ilə oxuyaq

Cahangir Cahangirov. “Füzuli” kantatasının II hissəsindən bir parça

Moderato

Mə-ni can- dan u- san - dır- dı, Cə- fa- dan yar u- san- maz-
mı? _ U- san- maz - mı? Fə- lək- lər yan - dı a- hım- dan, Mu- ra- dım
şə - mi yan- maz - mı, mu- ra- dım şə - mi yan- maz - mı?

Musiqi dinləyək

Nazim Əliverdibəyov. A kapella xor kollektivi üçün “Bayatı-Şiraz”

Bu əsər müşayiətsiz xor kollektivi üçün yazılmışdır.

Yeni mahnı öyrənək

NOVRUZ BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Sabir Mustafanıdır.*

I

Səməni gətirin,
Miz üstünə qoyun, hey!
Kos-kosanı başlayaq,
Gözəldir bu oyun, hey!

Nəqərat (xor):

Yaz coşdurur adamı,
Gəlir Novruz bayramı!

II

Bir nimçəyə düzülün
Yeddi löyün şirniyyat:
Qoğal, qovut, paxlava,
İydə, badam, qoz, nabat.

Nəqərat (xor):

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası nə vaxt yaranıb?
2. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası üçün hansı bəstəkarlar əsərlər yazıb?
3. A kapella nədir?
4. “Novruz bayramı digər ölkələrdə” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

20. QARA QARAYEV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT KAMERA ORKESTRİ

Nazim Rzayev

Göyçayev olmuşdur. 2018-ci ildən kollektivə Xalq artisti Fəxrəddin Kərimov rəhbərlik edir.

Kollektivin repertuarında 200-dən çox Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan bəstəkarının əsəri öz əksini tapmışdır. Yüksək peşəkarlıq xüsusiyyətlərinə malik olan Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin musiqiçiləri müxtəlif janrlı musiqi nümunələrindən ibarət zəngin repertuarları ilə xalqın zövqünün düzgün formalaşmasında böyük rol oynamışlar. Orkestr təkcə Azərbaycanda deyil, eyni zamanda Rusiyanın Moskva, Sankt-Peterburq və digər şəhərlərində, həm də Qərbi Avropa ölkələrində qastrol səfərlərində müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdir.

Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. “İldırımli yollarla” baletindən “Afrikalı qızların rəqsi”

Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri, eyni zamanda müxtəlif janrlı Azərbaycan xalq musiqisi nümunələrini ifa edir, xanəndələri müşayiət edir. Xalq artisti Teymur Göyçayev “Qarabağ şikəstəsi” ritmik muğamını Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri üçün işləmiş və onlarla gənc xanəndə bu orkestrin müşayiəti ilə bu gün də “Qarabağ şikəstəsi” oxuyur. Bu xanəndələrdən biri də Xalq artisti Arif Babayevdir.

Teymur Göyçayev

Arif Babayev

Musiqi dinləyək

“Qarabağ şikəstəsi”. İfa edir
Xalq artisti Arif Babayev

Notla oxuyaq

“Qarabağ şikəstəsi” zərbi-muğamından bir parça

Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri üçün Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Azər Dadaşov, Faiq Nağıyev, Oqtay Rəcəbov və başqaları maraqlı əsərlər yazmışlar. Digər tərəfdən Azərbaycan bəstəkarlarının filmlərə, o cümlədən cizgi filmlərinə yazdıqları musiqi əsərlərinin səsləndirilməsi də Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin öhdəsinə düşmüşdür.

Yeni mahnını notla və sözləri ilə bir və ikisəslə oxuyaq

NOVRUZ BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Sabir Mustafanıdır.*

Oynaq, şən

Sə-mə - ni-ni__ gə-ti - rin, gə-ti - rin, Miz üs - tü-nə__ qo-yun, hey,
qo-yun, hey. Kəs-ko-sa-nı__ baş - la - yaq, baş - la - yaq, Gö - zəl - dir bu__
o - yun, hey, o - yun, hey. Gö - zəl - dir bu__ o - yun, hey, o - yun, hey.
Yaz coş - du - rur__ a - da - mı, Gə - lir__ Nov - ruz__ bay - ra - mı!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri nə vaxt və kim tərəfindən yaradılıb?
2. Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinə hansı dirijorlar rəhbərlik edib?
3. “Novruz bayramı və milli adətlərimiz təsviri incəsənətdə” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

**Azərbaycan musiqi
mədəniyyəti və
musiqi kollektivləri**

21. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK MUSİQİLİ TEATRİ

*Azərbaycan Dövlət
Musiqili Teatrı*

mediyaları da məhz bu teatrda öz səhnə təcəssümünü tapır. Üzeyir Hacıbəylidən sonra Zülfüqar Hacıbəyovun “Əlli yaşında cavan”, “Evliyəkən subay”, Mirmahmud Kazımovskinin “Molla Cəbi”, “Vurhavur” musiqili komediyaları da tamaşaya qoyulur.

Böyük Vətən müharibəsi illərində teatrın işi yenidən qurulur və bu teatra Azərbaycan Dövlət Təbliğat Teatrı adı verilir.

Lakin 1942-ci il avqustun 29-da Təbliğat Teatrı yenidən Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı adlandırılır və görkəmli rejissor Şəmsi Bədəlbəyli bu teatra direktor və bədii rəhbər təyin edilir. 1943-cü ilin avqust ayında teatra “Molla Nəsrəddin” jurnalının banisi dramaturq, publisist Cəlil Məmmədquluzadənin adı verilir.

1938-ci ilə qədər musiqili komediya tamaşaları Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının binasında oynanırdı. 1938-ci ildə Musiqili Komediya Teatrı rəsmi olaraq Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı statusu alır. 1939-cu ildən Azərbaycan bölməsində Səid Rüstəmovun “Beş manatlıq gəlin”, Ağası Məşədibəyovun “Toy kimindir”, Soltan Hacıbəyovun “Qızılgül” və rus bölməsində isə Frans Leqarın “Mavi mazurka”, Üzeyir Hacıbəylinin “Arşın mal alan”, İmre Kalmanın “Sirk şahzadəsi”, Boris Aleksandrovun “Malinovkada toy” və digər tamaşalar qoyulur. 1944-cü ildə Fikrət Əmirovun “Ürəkçalanlar”, 1946-cı ildə “Gözün aydın”, 1947-ci ildə Səid Rüstəmovun “Durna”, 1948-ci ildə Süleyman Ələsgərovun “Ulduz” operettaları ilə teatrın repertuarı zənginləşir.

Keçən əsrin əvvəllərində Azərbaycanda dahi Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən yeni musiqi janrı — milli musiqili komediya yaranır. Bəstəkarın 1909-cu ildə yazdığı “Ər və arvad” musiqili komediyasının ilk tamaşası 1910-cu il mayın 24-də Bakıda Nikitin qardaşlarının sirk binasında baş tutur. Bu tamaşa ilə Azərbaycanda Musiqili Komediya Teatrının əsası qoyulur.

1911-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun”, 1913-cü ildə “Arşın mal alan” musiqili ko-

Bir müddət fasilədən sonra, 1956-cı ildən teatr yenidən fəaliyyətə başlayır.

*“Əsgərin ariyası”.
Əsgər rolunda Rəşid
Behbudov*

1970-ci ilə qədər teatrda Tofiq Quliyevin “Qızılaxtaranlar”, Şəfiqə Axundovanın “Ev bizim, sirr bizim”, Zakir Bağirovun “Qayınana”, Vasif Adıgözəlov və Ramiz Mustafayevin “Hacı Qara”, Azər Rzayevin “Hacı Kərimin Aya səyahəti”, Əşrəf Abbasovun “Səndən mənə yar olmaz”, Tofiq Bakıxanov və Nəriman Məmmədovun “Altı qızın biri Pəri”, Nəriman Məmmədovun “Bir dəqiqə” operettaları müvəffəqiyyətlə tamaşaya qoyulur.

Bu dövrdə teatrda Nəsibə Zeynalova, Bəşir Səfəroğlu, Hacıbaba Bağirov, Səyavuş Aslan, Mobil Əhmədov, orkestr dirijorlarından Süleyman Ələsgərov, Soltan Hacıbəyov, Kamal Abbasov və digər sənət korifeyləri çalışırdı.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. “Arşın mal alan”. “Əsgərin ariyası”

Musiqi dinləyək, notla və sözləri ilə oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. “O olmasın, bu olsun”. “Məşədi İbadın mahnısı”

Allegro moderato
mf

Mən nə qə-dər, nə qə-dər qo-ca ol-sam da, də-yə-rəm min ca-va-na, Çö-rə-yi ye-mə-rəm
mən ya-va-na, Yax - şı de-mə-rəm mən ya-ma-na, Qur - ban e - də-rəm
mən ca - na - na, Ma - lı - mı, pu - lu - mu, ca - mı - mı mən.

Bəstəkar “Məşədi İbadın mahnısı” üçün “Uzundərə” Azərbaycan xalq rəqsinin melodiya-sından istifadə etmişdir.

XX əsrin əvvəllərində Hacı Zeynalabdin Tağıyevin tikdirdiyi Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının binasında 2013-cü ildə əsaslı təmir və yenidənqurma işləri aparıldı və bu incəsənət ocağı Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrı adlandırıldı.

*Hacı Zeynalabdin
Tağıyev*

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.*

I

Azərbaycan, sənsən mənim
Ülviyyətim, şan-şöhrətim.
Adın mənim öz adımdır,
Sənsiz mənim nə qiymətim,
Azərbaycan, Azərbaycan.

Nəqərat:

Biz tarixə sığınmadıq,
Dünən vardıq, bu gün varıq.
Biz dostluğa güvənərək
Gələcəyə addımlarıq,
Azərbaycan, Azərbaycan.

II

Nəfəsimiz Babəklərin,
Sabirlərin od nəfəsi.
Mahnımızda yaşar bizim
Babaların addım səsi,
Azərbaycan, Azərbaycan.

Nəqərat:

III

Azərbaycan mənim eşqim,
Mənim andım, mənim anam.
Biz ikimiz bir torpağıq,
Mən də sənə bir parçanam,
Azərbaycan, Azərbaycan.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycanda tamaşaya qoyulan ilk operetta necə adlanır və onun müəllifi kimdir?
2. Bu gün Azərbaycan Dövlət Akademik Musiqili Teatrının yerləşdiyi binanı kim tikdirib?
3. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operettalarını tanıyırsınız?
4. Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” operettasının baş qəhrəmanını Məşədi İbad obrazı haqqında danışın.

22. ƏMƏKDAR KOLLEKTİV, SƏİD RÜSTƏMOV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ORKESTRİ

1931-ci ildə dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında xalq çalğı alətlərində ifa edən 12 tanınmış ifaçını bir yerə yığır. Məqsədi notla çalan orkestr yaratmaq olur. Lakin o dövrdə hələ milli alətlərimizdə notla çalan musiqiçilər çox az olduğundan bu arzusu reallaşdırma bilmir. Nəhayət, 1932-ci il may ayının 1-də Üzeyir Hacıbəyli öz ideyasını həyata keçirir və Radio Verilişləri Komitəsinin tərkibində Xalq Çalğı Alətləri Orkestrini yaradır. Orkestr 22 nəfər musiqiçi ilə fəaliyyətə başlayır. Orkestrin bədii rəhbəri və dirijoru bəstəkarın özü, bəstəkar Səid Rüstəmov isə onun köməkçisi və konsertmeystri təyin edilir. Bu orkestr üçün repertuar yaratmaq məqsədilə Üzeyir Hacıbəyli 1932-ci ilin sonlarında I və II fantaziyalarını yazır. Artıq 1933-cü ildə orkestrin tərkibi 30 nəfərə qədər artır və bəstəkarlarımız onun repertuarını yeni-yeni əsərlərlə zənginləşdirirlər.

*Üzeyir Hacıbəyli və
Xalq Çalğı Alətləri Orkestri*

Səid Rüstəmov Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin üzvləri ilə

1935-ci ildə Səid Rüstəmov orkestrə rəhbər təyin edilir. 1937-ci ildə artıq orkestrin tərkibi 40 nəfərə çatır.

1938-ci ildə Moskva şəhərində keçirilən Azərbaycan İncəsənəti Ongünlüyündə Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin ifası dinləyicilər tərəfindən böyük maraqla qarşılır və həmin il aprelin 9-da orkestr Üzeyir Hacıbəylinin “Arşın mal alan” musiqili komediyasında müşayiətçi kimi iştirak edir.

Sonradan bəstəkarlardan Müslüm Maqomayev, Səid Rüstəmov, Fikrət Əmirov, Süleyman Ələsgərov, Arif Məlikov, Əşrəf Abbasov, Cahangir Cahangirov, Hacı Xanməmmədov və digərləri bu kollektiv üçün müxtəlif janrlı əsərlər yazırlar.

Qeyd etmək lazımdır ki, Xalq artistlərindən Bülbül, Firəngiz Əhmədova, Lütfiyar İmanov, Şövkət Ələkbərova, Mobil Əhmədov, Sara Qədimova, Gülağa Məmmədov, Elmira Rəhimova, İlhamə Quliyeva, Yalçın Rzazadə, Flora Kərimova bu orkestrin solistləri olmuşlar.

Bu gün Səid Rüstəmov adına Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin heyəti 65 nəfərdir. Bədi rəhbəri və baş dirijoru Əməkdar artist Faiq Sadıqovdur.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. “Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün I fantaziya”

BUNU DA BİLİN

Fantaziya” yunan sözü olub “təsəvvür”, “xəyal” deməkdir. Musiqidə ənənəvi çərçivə üslubundan kənara çıxan orijinal formalı əsərlər fantaziya adlanır.

1932-ci ildə bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli “Çahargah” və “Şur” fantazialarını yazır. Fantaziyalarda bəstəkar fortepianoya solo alət kimi xüsusi yer ayırır. Adlarından məlum olduğu kimi, bəstəkar bu əsərlərində “Çahargah” və “Şur” muğamlarının intonasiyalarından, ritmik xüsusiyyətlərindən, lad kökündən geniş istifadə edib.

Notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. “Çahargah” fantaziyasından bir parça

Moderato

Bu melodiya “Çahargah” muğamının “Mayeyi-çahargah” şöbəsinin xarakterinə əsaslanır.

Yeni mahnı öyrənək

KOMANDANIM, ƏMR ET

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ənvər Əhmədindir.*

*Azərbaycan
Respublikasının
Prezidenti, Silahlı
Qüvvələrin Ali Baş
Komandanı
İlham Əliyev*

I

Bu millətin qürurun heç bir qüvvə poza bilməz,
Bu fəlakət yuxusunu fələklər yoza bilməz,
Qılınc yazan tarixi, heç bir kəs yaza bilməz.

Nəqərat:

Komandanım, əmr et sən, döyüş andı içək biz,
Bu torpağın uğrunda canımızdan keçək biz!

II

Susa bilməz hayqıran bir millətin haqq səsi,
İldırımtək gurlasın Üzeyirin cəngisi,
Qarabağda od alsın düşmənin daş qəfəsi.

Nəqərat:

III

Artıq zaman yetişib, bu xalq ayaq üstədir,
Yaramızdan qan sızır, ulu vətən xəstədir,
Torpağın ağrısından milləti qəzəb didir.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestri nə vaxt yaradılıb?
2. Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün hansı bəstəkarlar əsər yazmışdır?
3. Hansı müğənnilər bu orkestrin solisti olmuşdur?
4. Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil olan musiqi alətləri haqqında kiçik şifahi məlumat hazırlayın.

23. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ANSAMBLARI

Əhməd Bakıxanov

Əlibaba Məmmədov

Həbib Bayramov

XX—XXI əsr Azərbaycan musiqi ifaçılıq mədəniyyətində Xalq Çalğı Alətləri ansambllarının rolu çox böyükdür. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Ansamblını Xalq Çalğı Alətləri Orkestrindən ayıran cəhətlər:

1. Xalq Çalğı Alətləri ansamblları notsuz şifahi ənənə əsasında ifa edir.

2. Xalq Çalğı Alətləri ansambllarının tərkibindəki musiqiçilərin sayı orkestr musiqiçilərindən üç dəfə az ola bilər.

3. Qastrol səfərləri üçün daha əlverişli və yığcam heyətə malikdir.

XX əsrdə respublikamızda ən tanınmış Xalq Çalğı Alətləri ansamblları:

1. Xalq artisti Əhməd Bakıxanovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

2. Xalq artisti Baba Salahovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

3. Xalq artisti Əlibaba Məmmədovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

4. Əməkdar artist Əhsən Dadaşovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

5. Xalq artisti Həbib Bayramovun rəhbərlik etdiyi Xalq

Çalğı Alətləri Ansamblı.

6. Xalq artisti Ceyran Haşımovanın rəhbərlik etdiyi “Lalə” Qızlar Ansamblı.

Baba Salahov

Əhsən Dadaşov

Ceyran Haşımova

BUNU DA BİLİN

Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının tərkibinə simli (tar, ud, kamança, qanun, saz), nəfəsli (zurna, balaban, tütək) və zərb (nağara, qoşanağara, şaxsax və s.) musiqi alətləri daxil ola bilər. Müxtəlif ansamblarda bu qruplardakı alətlərin sayı dəyişə bilər.

Respublikada fəaliyyət göstərən Xalq Çalğı Alətləri ansambllarında həm tanınmış, həm də gənc müğənnilər çıxış edir və öz istedadlarını bir qədər də təkmilləşdirirdilər. Sonradan onlardan Zeynəb Xanlarova, İslam Rzayev, Elmira Rəhimova, Yalçın Rzazadə, İlhamə Quliyeva, Baba Mirzəyev, Anatollu Qəniyev və s. kimi görkəmli müğənnilər xalq tərəfindən tanınmağa başladılar. Onların repertuarına xalq mahnıları, təsniflər ilə bərabər, həm də klassik Azərbaycan muğamları daxil idi.

Musiqi dinləyək

“Çahargah” muğamından bir parça. İfa edir Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Zeynəb Xanlarova, müşayiət edir Əhməd Bakıxanov adına Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı

Ansambların repertuarında, eyni zamanda Azərbaycan xalq rənglərindən də geniş istifadə olunurdu. Bu rənglərdən biri də “Şur” muğamının “Simayi-şəms I” rəngidir.

Musiqi dinləyək və notla oxuyaq

Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının ifasında “Şur” muğamı. “Simayi-şəms I” rəngindən bir parça

BUNU DA BİLİN

Rəng muğamın şöbələri arasında səsləndirilən oynaq rəqs xarakterli musiqi nümunəsidir.

Mahnını notla ikisəsli və sözləri ilə oxuyağ

KOMANDANIM, ƏMR ET

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ənvər Əhmədindir.*

mf *Marş tempində*

Bu mil-lə-tin qü-ru- run heç birqüv-və po - za bil- mək,
Bu fə-la-kət yu-xu - sun fə-lək-lər yo -
-za bil - mək. Qı-lınc ya-zan ta-ri - xi,
heç bir kəs ya - za bil - mək, Ko-man-da-nım,
Bu tor - pa-ğın
əmr et sən, dö - yüş an - dı
uğ - run - da ca - nı - mız - dan
1. i - çək biz! 2. ke - çək biz!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Xalq Çalğı Alətləri Orkestri ilə Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının fərqi nədədir?
2. Hansı Xalq Çalğı Alətləri ansambllarını tanıyırsınız?
3. “Vətənpərvərlik ruhunda yazılmış mahnılar” mövzusunda şifahi təqdimat hazırlayın.

24. “DAN ULDUZU” KAMERA-İNSTRUMENTAL ANSAMBLI

“Dan ulduzu” Kamera-İnstrumental Ansambli 1966-cı ildə görkəmli pianoçu, Əməkdar incəsənət xadimi Gülarə Əliyeva tərəfindən Dövlət Radio və Televiziya Verilişləri Komitəsinin tərkibində yaradılmışdır.

Gülarə Əliyeva bu ansamblın həm bədii rəhbəri həm də fortepiano partiyalarının gözəl ifaçısı idi. “Dan ulduzu” ansamblının mahnı repertuarının əsasını professional Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri təşkil edirdi. Bu ansamblıda Azərbaycan xalq çalğı alətləri ilə bərabər (tar, ud), Avropa musiqi alətlərinin (fortepiano, qoboy, fleyta, skripka, violonçel və s.) olması onun səslənməsini daha maraqlı edirdi. Tezliklə sevilən bu ansambl bir sıra Avropa və Şərqi ölkələrində də qastrol səfərlərində Azərbaycan musiqisini təbliğ etməyə başlayır. Akif İslamzadə, Flora Kərimova, Yalçın Rzazadə, Hüseynəğa Hədiyev, Məmmədbağır Bağırzadə və başqa görkəmli ifaçılar ansamblın solistləri olmuşlar. 1975-ci ildən Azərbaycan Xalq artisti Zeynəb Xanlarova bu ansambl ilə silsilə konsertlər vermişdir.

Gülarə Əliyeva özü də “Dan ulduzu” Kamera-İnstrumental Ansambli üçün “Şüştər” rapsodiyası, “Hümayun” süitəsi, “Bayatı-kürd”, “Şur” fantaziyaalarını yazmışdır.

Gülarə Əliyeva

*“Dan ulduzu”
Kamera-İnstrumental Ansambli*

1991-ci ildə Gülarə Əliyeva dünyasını dəyişdi. Onun yaratdığı “Dan ulduzu” Kamera-İnstrumental Ansambli bu günədək fəaliyyət göstərir və sevilir.

Musiqi dinləyək

Gülarə Əliyeva. “Şüştər” rapsodiyası

“Şüştər” rapsodiyasında fortepiano aləti digər musiqi alətlərinin fonunda xüsusilə fərqlənir. “Şüştər” klassik Azərbaycan muğamının intonasionaları əsasında yazılmış bu rapsodiyada Gülarə Əliyeva çox mürəkkəb fortepiano passajları etməklə musiqini daha da cəlbedici edə bilmişdir.

BUNU DA BİLİN

Rapsodiya yunan sözü olub “nəğmə qoşan” deməkdir. Rapsodiya xalq mövzuları əsasında yazılmış parafraz formasında qurulan virtuos instrumental pyesdir. Qədim Yunanıstanda epik poemaları (dastanları) nəğmə şəklində oxuyan musiqiçiyə rapsod deyirdilər. Qədim rapsodlardan biri Homer hesab edilib. Onun yazdığı “İliada” və “Odisseya” isə antik rapsodiyalardan sayılıb. XIX əsrdə professional Avropa musiqisinə daxil olan rapsodiya royal və ya orkestr üçün təyin edilmiş müxtəlif xalq melodiyalarının yer aldığı irihəcmli birhissəli əsər idi.

Notla oxuyaq

LAÇIN

(Azərbaycan xalq mahnısı)

♩ Allegretto moderato

The musical score for 'Laçın' is presented in five staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two flats (G minor), and a 3/4 time signature. The tempo marking is 'Allegretto moderato'. The melody starts with a quarter rest, followed by quarter notes G4, A4, B4, and C5. The second staff continues the melody with quarter notes D5, E5, F5, and G5, followed by a trill on G5. The third staff shows a triplet of eighth notes (G5, A5, B5) and a quarter note C5. The fourth staff features a trill on C5, followed by quarter notes B4, A4, G4, and F4. The fifth staff concludes the piece with a quarter note E4, a quarter rest, and a double bar line with repeat dots.

Musiqi dinləyək

“Laçın”. Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir Akif İslamzadə

“Laçın” qədim Azərbaycan xalq mahnısıdır. Bu mahnı bir çox məşhur Azərbaycan müğənnilərinin ifasında səslənmiş və bəstəkarlarımız tərəfindən yazılmış müxtəlif janrlı əsərlərdə istifadə edilmişdir. Süleyman Ələsgərov “Bayatı-Şiraz” simfonik muğamında, bəstəkar Nazim Əliverdibəyov “Laçın” fortepiano pyesində bu xalq mahnısından istifadə etmişlər. “Dan ulduzu” Kamera-İnstrumental Ansamblının rəhbəri Gülarə Əliyeva “Laçın” xalq mahnısını həm instrumental, həm də vokal ifası üçün nota salmışdır.

Mahnını yada salaq, notla və sözləri ilə oxuyaq

NƏ GÖZƏLDİR AZƏRBAYCAN!

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri İbrahim Kəbirlinindir.

Moderato *mf*

Ha-ra get-sən, göz se-vin-dir, Kö-nül-lər aç, ü-rək din-dir.

Elə tər-pən, e-lə dav-ran, Gö-rən de-sin: nə gö-zəl-dir, A-zər-bay-

can. can. A-ya-ğı-nı ye-rə bərk bas, iz-lə-ri-ni

dün-ya-ya yaz, Ad-dı-mın-dan qop-sun tu-fan fan.

Gö-rən de-sin: nə gö-zəl-dir A-zər-bay-can!

can can

I

Hara getsən, göz sevindir,
Könüllər aç, ürək dindir.
Elə tərpen, elə davran,
Görən desin:
“Nə gözəldir Azərbaycan!”

II

Ayağını yerə bərk bas,
İzlərini dünyaya yaz.
Addımından qopsun tufan,
Görən desin:
“Nə gözəldir Azərbaycan!”

III

Dağ başından çən enməsin,
Etibarın tükənməsin.
Dost barınsın dostluğundan,
Görən desin:
“Nə gözəldir Azərbaycan!”

IV

Bizim eldə sədaqət var,
Əsrlərdən əmanət var.
İnsan kimi insana yan,
Aləm görsün,
necə yanır Azərbaycan!

V

Yolumuza günəş yağır,
Yolumuza dünya baxır.
Elə çalış, uzaqlardan
Səda gəlsin:
“Nə gözəldir Azərbaycan!”

VI

Odda bərki, oda qarış,
Elə alışı, elə sayrışı
Göz qamaşsın işığından,
Baxan desin:
“Nə gözəldir Azərbaycan!”

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. “Dan ulduzu” Kamera-İnstrumental Ansamblı nə vaxt yaranmışdır?
2. Hansı müğənnilər “Dan ulduzu” ansamblının solisti kimi fəaliyyət göstərmişlər?
3. “Dan ulduzu” ansamblı digər musiqi kollektivlərindən hansı cəhətləri ilə fərqlənir?
4. “Dan ulduzu” Kamera-İnstrumental Ansamblı haqqında internet axtarış saytlarından istifadə etməklə şifahi təqdimat hazırlayın.
5. “Laçın” mahnısını diqqətlə dinləyin. Bu xalq mahnısında Vətən sevgisi necə ifadə edilmişdir? Bu haqda şifahi təqdimat hazırlayın. YouTube üzərindən axtarış üçün açar sözlər: Akif İslamzadə, “Laçın” mahnısı.

25. “BƏNÖVŞƏ” UŞAQ XORU

Azərbaycanda uşaq xor kollektivləri XX əsrdən başlayaraq, XXI əsrin əvvəllərinə kimi uzun və şərəfli bir yol keçmişdir.

Uşaq xor kollektivləri respublikamızda XX əsrin 50-ci illərində formalaşmağa başlamışdır. Bəstəkarlarımızdan Üzeyir Hacıbəyli, Müslüm Maqomayev, Asəf Zeynallı, Fikrət Əmirov, Qara Qarayev, Cahangir Cahangirov, Ağabacı Rzayeva, Qəmbər Hüseynli, Səid Rüstəmov, Tofiq Quliyev, Oqtay Zülfüqarov, Ramiz Mustafayev, Şəfiqə Axundova və digərləri bir-birindən gözəl uşaq mahnıları ilə uşaq xorlarının repertuarını daha da zənginləşdirdi. 1958-ci ildə Azərbaycan Televiziya və Radiosu tərkibində “Bənövşə” Uşaq Xoru yaradıldı. Kollektivə Əməkdar incəsənət xadimi, bəstəkar Əfsər Cavanşirov rəhbər təyin edildi. Bəstəkarlarımızın uşaqlar üçün yazdığı mahnılar “Bənövşə” Uşaq Xoru tərəfindən ifa edilir, maqnit lentinə yazılır və geniş tamaşaçı kütləsinə çatdırılırdı. Bəstəkar Əfsər Cavanşirov “Bənövşə” Uşaq Xorunun repertuarına Azərbaycan xalq və bəstəkar mahnıları ilə yanaşı, rus, Ukrayna, gürcü, eyni zamanda Avropa bəstəkarlarının uşaq mahnılarını da daxil edirdi. 1979-cu ildə Ukraynada “Bənövşə xor məcmuəsi” rus, Ukrayna və Azərbaycan dillərində çap olunur.

Əfsər Cavanşirov

“Bənövşə” Uşaq Xoru

Mahnı dinləyək

MƏKTƏB İLLƏRİ

*Musiqisi Aygün Səmədzadənin,
sözləri Kəmalə Abıyevanınıdır.*

I

Geyimimiz, hüququmuz bir idi,
Şagird idi hamımızın adı da.
Elə bil ki, boyumuzda eyniydi,
Aman Allah, nə xoşbəxtdik biz onda.

Nəqərat:

Məktəb illəri...
Ömrümün ən şirin duyğulu qayğısız günləri...
Hər anı bir ömrə bərabər sehrli günləri...
Ən təmiz arzulu günləri...

II

Bir müəllim töhmətiydi dərdimiz,
Bir töhmətdən için-için yanardıq.
Hələ onda bilmirdik ki, bunu biz,
Bir gün necə həsrət ilə anarıq.

III

Dünya hələ bizim üçün nağıldı,
Min arzuyla alışırdıq, yanırıdık,
Özümüzü biz hamıdan ağıllı,
Özümüzü nə bəxtəvər sanırıdık.

Yada salaraq notla və sözləri ilə bir, ikisəslı oxuyaq

QIZIL DAN

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Musa Yaqubundur.*

Vigoro leggiero

1. Bi - zim-dir bu şən - lik, bü-sat,
Bu nəğ - mə - də gü-lür hə - yat. A - na Və -
-tən, doğ - ma o-caq, Bi-zik sə - nə qo-şa qa
-nad. Dəs - tə-dəs - tə çıx - dıq yo - la, dost - lar de -
-di: "U - gur o - la!" Yo - lu-mu - za çı - raq tu -
-tub bu göy me - şə, ya - şıl ta - la. A...

Bəndi “Rast”, nəqəratı isə “Bayatı-Şiraz” muğamı intonasiyalarına əsaslanan bu mahnıda Ana Vətənə olan sevgi tərənnüm edilir. Mahnı ikisəli ifa olunur və xor üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Ulu öndər Heydər Əliyev

*Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti İlham Əliyev*

Yeni mahnı öyrənək və ikisəli notla oxuyaq

**EY TANRIM,
ARXA OL BİZİM İLHAMA**

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Gülağa Tənhanınadır.*

I

A dünya, nə vaxtsa gözləri dolan,
Bəndənin qeydinə qalacaqmısan?
Nələr etdiyini yadına salsan,
Qara bulud kimi dolacaqmısan?

Nəqərat:

Ey Tanrım, arxa ol bizim İlhama,
Xalqını çatdırsın arzuya, kama.
Ömrünü bu yolda döndərib şama,
Sən onun qeydinə qalacaqmısan?

II

Özünü unutdu, xalqına yandı,
O, xalqı yaşatdı, xalq onu andı.
Bu ağır itkiyə fələk də yandı,
Sən də bizim kimi yanacaqmısan?

Nəqərat:

Allegro moderato

mf

A - dün-ya, nə vaxt- sa göz lə - ri do - lan,
Nə - lər et - di - yi - ni ya - - di - na sal - san,

Bən - də - nin qey - di - nə qa - la - caq - mı - san? san?
Qa - ra bu - lud ki - mi do - - la - caq - mı

f

Ey Tan - rım, ar - xa ol bi - zim İl - ha - ma,
Xal - qı - nı çat - dir - sən ar - zu - ya, ka - mal!
Öm - rü - nü bu yol - da dön - də - rib şa - ma,
Sən o - nun qey - di - nə qa - la - caq - mı - san? qa - la - caq - mı - san?

80-ci illərdə Sevda İbrahimova, Azər Dadaşov, Emin Sabitoğlu, Rəşid Şəfəq, Oqtay Rəcəbov, Cəlal Abbasov, Faiq Nağıyev və digər gənc bəstəkarlar bir sıra yaddaqalan uşaq mahnıları yazdılar. Onların da mahnılarını məhz “Bənövşə” Uşaq Xoru ifa edirdi. Eyni zamanda “Bənövşə” Uşaq Xoru bəstəkarlarımızın filmlərə yazdığı mahnıları da (məsələn, Tofiq Quliyevin “Ögey ana” filmindən “Kəndimiz” mahnısı) səsləndirirdi.

2014-cü ildə bəstəkar Oqtay Rəcəbovun Sevinc Nuruqızının librettosu əsasında yazdığı “Sərçənin sərgüzəştləri” uşaq operası da “Bənövşə” Uşaq Xoru tərəfindən səsləndirilmişdir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. “Bənövşə” Uşaq Xoru kim tərəfindən və nə vaxt yaradılmışdır?
2. “Bənövşə” Uşaq Xorunun ifasında hansı mahnıları eşitmisiniz?
3. “Ey Tanrım, arxa ol bizim İlhama” mahnısının müəllifləri kimdir?
4. “Bənövşə” Uşaq Xoru haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.
5. YouTube üzərindən “Məktəb illəri” mahnısını dinləyin, mahnının mətnini eşitdiyiniz musiqi üzərində oxumağı öyrənin.

MAHNI REPERTUARI

OXU, TAR

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mikayıl Müşfiqindir.*

Andante **poco rit.** **a tempo**

O-xu, tar, o-xu, tar,
sə-sin-dən ən gö-zəl şç-ir-din-lə - yim. O-xu, tar, o-xu,
Ey a-na yur-du-mun şİ-rin-şər-bə - ti. O-xu, tar, o-xu,
tar, Nəğ-mə-ni od tu-tub a-lı-şən ru-hu-ma, qəl-bi-mə
tar, Ba-kı-mın, Gən-cə-min, Şə-ki-min, Şir-va-nı-mın a-lov-lu
çİ-lə - yim. O-xu, sev-gim mə-nim, o-xu, ar-zum mə-nim
sə-nə - ti. Mi-lim, Mu-ğə-ni-mın, Şu-şam, Nax-çı-va-nı-mın
o-xu, ü-rə-yim O-xu, tar, o-xu, tar, sə-ni
şç-rə-fi, şöh-rə - ti!

1. **a tempo** **poco rit.**
kim u-nu-dar, o-xu, tar, o-xu, tar,
a tempo

2.
O-xu, tar. Ey bö-yük xal-qı-mın şİ-ri-ni, şər-bə-ti,

a-lov-lu sə-nə-ti, ül-vi mə-həb-bə-ti. Ey tar-çı, çal, o-xu, kön-lü-mü al, o-xu,
 vur sa-zı si-nə-nə, çal, a-şiq, çal, o-xu, qəl-bi-mi al, o - xu!
 Ey tar-çı, Oxu! O-xu, tar, o-xu, tar, Sə-ni kim u-nu-
 dar, o-xu, tar. O-xu
 tar, o-xu, tar, sə-ni kim u-nu-dar, o-xu,
 tar, o-xu, tar!

ƏZİZ ANA

Musiqisi Ədilə Hüseynzadənin,
sözləri Ramiz Məmmədovundur.

Allegro moderato

Get-səm hər ya-na se - vim-li a - na, sə-ni a - na- ram,
a - lov-la - na- ram. Bu öm- rüm, gü - nüm, ba - şı - na dö -
nüm. Bu öm- rüm, gü - nüm, ba - şı - na dö -
nüm. Ah.... Bir-cə sən - sən ə - ziz a - na,
Ey ü-rə - yi tə - miz a - na

AZƏRBAYCAN

*Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.*

Moderato

A - zər_ bay-can, sən-sən mə-nim Ül-viy - yə- tim_ şan-şöh - rə - tim!

A - dın mə-nim öz a - dım - dır, Sən- siz_ mə- nim nə qiy - mə - tim,

A - dın mə-nim öz a-dım - dır, Sən- siz_ mə- nim nə qiy - mə - tim.

f
A - zər - bay - can, A - zər - bay - can! A - zər - bay - can, A - zər - bay - can!

ff
Biz ta - ri - xə sı - ğın - ma - dıq, Dü-nən var - dıq, bu gün va - rıq.

Biz dost - lu - ğa gü - və - nə - rək Gə - lə - cə - yə ad - dım - la - rıq,

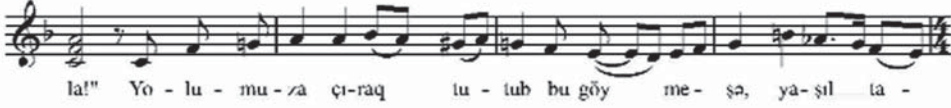
2.
rıq. A - zər - bay - can, A - zər - bay - can!

A - zər - bay - can, A - zər - bay - can!

QIZIL DAN

Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Musa Yaqubundur.

Vigoroso leggiero

lam! Hey! Ü - fū - qə sa - lam! Hey! Ü - fū -

-qə sa - lam! Gö - yər - lam!

I

Bizimdir bu şənlik, büsat,
 Bu nəğmədə gülür həyat.
 Ana Vətən, doğma ocaq,
 Bizik sənə qoşa qanad.
 Dəstə-dəstə çıxdıq yola,
 Dostlar dedi: "Uğur ola!"
 Yolumuza çıraq tutub
 Bu göy meşə, yaşıl tala.

Nəqərat:

Bayrağımız qızıl dan,
 İşıqları saçılan,
 Ömrümüzə açılan,
 Üfüqə salam,
 Hey, üfüqə salam!
 Göyərçinim! Hey!

II

Göyərçinim, qanad saxla,
 Dəstəməzə könül bağla.
 Oxu bizimlə şən nəğmə,
 Qoy yayılsın dalğa-dalğa.
 Gələcəyə etdik səfər,
 Dolaylarda güldü səhər.
 Bizimçin də yer saxlayın,
 Ay zirvələr, ay zirvələr.

Nəqərat:

DƏRSDƏNKƏNAR MƏŞĞƏLƏLƏR ÜÇÜN MAHNILAR

NƏĞMƏMSƏN, AZƏRBAYCAN

Musiqisi Oqtay Kazımının,
sözləri Cabir Novruzundur.

Moderato

tr tr tr tr tr tr

Səs:
A - zər - bay - can,
ö - tə - cə - yəm a - dı - nı, a - dı - nı,
a - dı - nı, hey! Nə qə-dər ki il - ha - mım var,
sö - züm var, sö - züm var, sö - züm var, hey!
Çöl-lə - rin - də nə - ha - yet - siz nə - cib - lik,
nə - cib - lik. Dağ-la - rın - da bir ye - nil - mək
ə - zm var. Dağ-la - rın - da bir ye - nil - mək
ə - zm var. Xop. Nə va - rı - nın, döv - lə - ti - nin
a - cı - yam, Nə a - dı - nın, şö - rə - ti - nin

a - ci - yam, Nə ma-lı - nın, sər - və - ti - nin

a - ci - yam, a - ci - yam, Beş - cə qa - rış

tor - pa - ğın - da gö - züm var, Beş - cə qa - rış

tor - pa - ğın - da gö - züm var, he

he he he he

he he he he

he he he he

he

I

Azərbaycan, ötəcəyəm adını,
 Nə qədər ki ilhamım var, sözüm var.
 Çöllərində nəhayətsiz nəciblik,
 Dağlarında bir yenilməz əzm var.

Nəqərat:

Nə varının, dövlətinin acıyam,
 Nə adının, şöhrətinin acıyam,
 Nə malının, sərvətinin acıyam,
 Beşcə qarış torpağında gözüm var.

II

Mənə oğul deməyinlə ölməzəm,
 Bircə tikə çörəyinlə ölməzəm.
 Bircə solmuş çiçəyinlə ölməzəm,
 Bircə əsim küləyində səsim var.

Nəqərat:

GƏNCLİK NƏĞMƏSİ

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Həmid Abbasındır.

Tempo di marcia

Bir bay-raq u-ca-lır ə-lim-də mə - nim, Rən-gin-də
gü-nə-şin şə-fəq-lə - ri var. Bir nəğ-mə do-la-şır
di-lim-də mə - nim, Sö-zün -də xal-qı-mın di-lək-lə - ri_ var.
Mən sön - mə-yən bir_ a - tə-şəm, qız - dı - rı-ram gö - yü, ye - ri,
Mən gənc - li-yəm, mən_ gü-nə-şəm gö - rə - cə - yəm o gün-lər - ri.

I

Bir bayraq ucalır əlimdə mənim,
Rəngində günəşin şəfəqləri var.
Bir nəğmə dolaşır dilimdə mənim,
Sözündə xalqımın diləkləri var.

Nəqərat:

Mən sönməyən bir atəşəm,
Qızdırıram göyü, yeri.
Mən gəncliyəm, mən günəşəm
Görəcəyəm o günləri.

II

Kəçəcək fəsillər, ötəcək illər,
Ömürlər gül açıb təzələnəcək,
O uca zirvədə bu al bayraqdan
Elimə, obama nur ələnəcək.

Nəqərat:

VƏTƏN TORPAĞI

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadənin.

Moderato

Xə-yal-dan şi - rin, ar-zu-dan gö - zəl Və-tən tor-pa-ğı.
Ca-nım-dan ə-zəl Və-tən tor-pa-ğı. A-na- dan_ doğ - ma, Ba-la-dan ə-ziz
Və - tən tor - pa - ğı, Biz he - çik sən - siz,
Biz he - çik sən - siz, Və - tən tor - pa - ğı.

Xəyaldan şirin,
Arzudan gözəl
Vətən torpağı.
Canımdan əzəl
Vətən torpağı.
Anadan doğma,
Baladan əziz
Vətən torpağı.
Bir heçik sənsiz,

Vətən torpağı.
Dünyadan qoca,
Balamdan cavan,
Məsləkdən uca
Vətən torpağı.
Həmişə cavan
Vətən torpağı.
Bir heçik sənsiz,
Vətən torpağı.

HEYDƏR ATAMIZ

Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Zəminə Xınalınınındır.

Grandioso

A - zər - bay - can a - dı - nı. A - zər - bay
can xal - qı - nı Dün - ya - ya ta - nıt - dı - ran Hey
dər A - ta - mız ol - du, Dün - ya - ya ta - nıt - dı - ran Hey -
dər A - ta - mız ol - du, Da - ma - rın - da türk qa - nı a -
xan, Hey - dər ö - zü - dür, Bü - tün türk dün - ya - sını - da A - ta -
türk - lo ö - zü - dür
dür. A - ta - türk - lo ö - zü - dür

I

Azərbaycan adını,
Azərbaycan xalqını
Dünyaya tanıtdıran
Heydər Atamız oldu.

Nəqərat:

Damarında türk qanı
Axan, Heydər özüdür.
Bütün türk dünyasında
Atatürklə özüdür.

II

Sinəndə köz də yansa,
Dilində söz də yansa.
Qarşında kim dayansa,
Yaşa, ey Odlar yurdu!

Nəqərat:

III

Tanrı sənə yetirib
Heydər kimi bir oğlu.
Keşiyində dayanıb
Basılmaz igid ordu.

EY VƏTƏN ƏSGƏRİ

Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Vaqif Bəhmənlinindir.

f **Marciale**

1. Qo - ru, a - zad el - də a - zad gün gö - rən
Ha - lal süf - rə - mi - zə Al - lah gün - də - rən.

1. A - zə - ri oğ - lu - nu, qı - zı - nı qo - ru. || - ru.
Ha - lal - ca ti - kə - ni, ru - zı - ni qo - ru. || - ru.

Nəqərat
f

Diz çök ə - da - lə - tin, haq - qın ö - nün - də,
Diz çök məm - lə - kə - tin, xal - qın ö - nün - də.
Diz çök ə - da - lə - tin, haq - qın ö - nün - də,
Diz çök məm - lə - kə - tin, xal - qın ö - nün - də. *f* Ey Və -
tən əs - gə - ri! Ey Və - tən
əs - gə - ri! Ey Və - tən, ey Və - tən əs - gə -
ri! Ey Və - tən əs - gə - ri! >

I

Qoru, azad eldə azad gün görən
Azəri oğlunu, qızını qoru.
Halal süfrəmizə Allah göndərən
Halalca tikəni, ruzini qoru.

Nəqərat:

Diz çök ədalətın, haqqın önündə,
Diz çök məmləkətın, xalqın önündə.
Ey Vətən əsgəri!
Ey Vətən əsgəri!

II

Qoru sərhədləri, yolu, körpünü,
Necə ki əkinçi dəni qoruyar.
Qorusan, beşikdə yatan körpəni,
Bil, ulu Tanrı da səni qoruyar.

Nəqərat:

MİLLİ MARŞ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Tempo di marcia

Vu-ru-lur mey - dan - da sin - ci - dəf, Dü-zü-lür
as - gər - lər səf - bə - səf, Ye-ri-yir şövq - lə düş - mənə tə -
rəf, Ye-ri-yir şövq - lə düş - mənə tə - rəf, Gi-ri-niz
mey - da - na san - ki şir Ə-li-niz-də şəm - şir i - lə
tir, Di-li-niz-də ol - sun bu zi-kr: ya Al -
lah, ya Al - lah, ya Al - lah mə-də-tə
yet, ya Al - lah, ya Al - lah, ya Al
lah, mə-də-tə yet Hü-və - kə - bir, Çin - giz - lə

ri, Tey - mur - la - rı, gəl ya-da
sal ol ər - lə - ri Kim, ol za -
man türk hökm - ran Tür - kə mü -
ti nəf - si - ca - han Gör
nə ləz - zət, gör nə ləz - zət çək - di bu mil - lət.

I

Vurulur meydanda sinci-dəf,
Vurulur meydanda sinci-dəf,
Düzülür əsgərlər səfbəsəf,
Yeriyir şövqlə düşməne tərəf. (2)

II

Giriniz meydana sanki şir
Əlinizdə şəmşir ilə tir.
Dilinizdə olsun bu zıkr:
Ya Allah, ya Allah,
Ya Allah, mədətə yet (2)
Hüvə-kəbir.

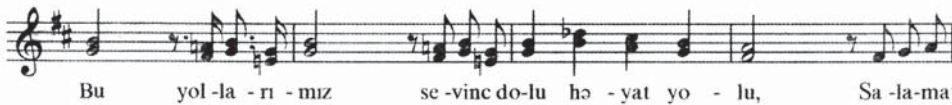
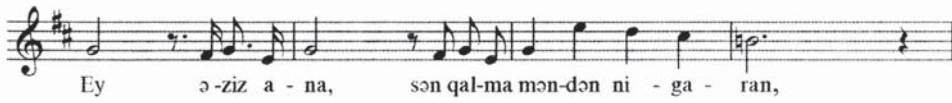
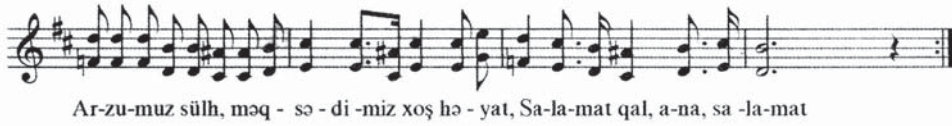
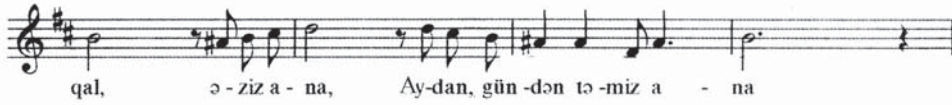
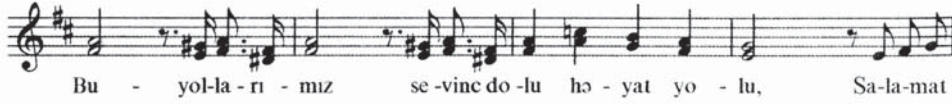
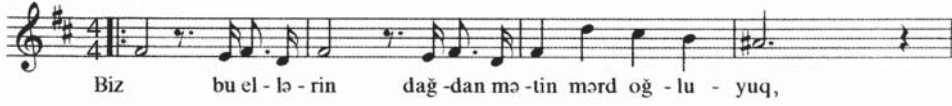
III

Çingizləri, Teymurları,
Gəl yada sal ol ərləri
Kim, ol zaman türk hökmran
Türkə müti nəfsi-cahan
Gör nə ləzzət (2)
Çəkdi bu millət.

SALAMAT QAL, ANA

*Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri İsgəndər Coşqunundur.*

Marş tempində

qal ə-ziz a - na, Ay-dan, gün-dən tə - miz a - na

Biz ge-di-rik bu vətə-ni qo - ru - yaq, Bi-zim-ki-dir bu gül-çi-çək, bağ - ça-bağ.

Solo: Biz bu ellərin dağdan mətin mərd oğluyuq,
Biz ürəkləri xoş arzularla doluyuq.

Duet: Bu yollarımız sevinc dolu həyat yolu,
Salamat qal, əziz ana,
Aydan, gündən təmiz ana.

Xor: Biz gedirik bu vətəni qoruyaq,
Bizimkidir bu gül-çiçək, bağça-bağ.

Nəqərat:

Arzumuz sülh, məqsədimiz xoş həyat,
Salamat qal, ana, salamat.

Solo: Hər məqsədimiz yer üzünün səadəti,
Qoy dostluq olsun bu ellərin ilk qisməti.

Duet: Bu yollarımız sevinc dolu həyat yolu,
Salamat qal, əziz ana,
Aydan, gündən təmiz ana.

Xor: Biz gedirik bu vətəni qoruyaq.

Nəqərat:

Solo: Ey əziz ana, sən qalma məndən nigaran,
Bu şanlı gediş nə ayrılıqdır, nə hicran.

Duet: Bu yollarımız sevinc dolu həyat yolu,
Salamat qal, əziz ana,
Aydan, gündən təmiz ana.

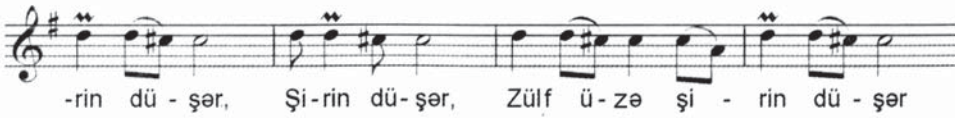
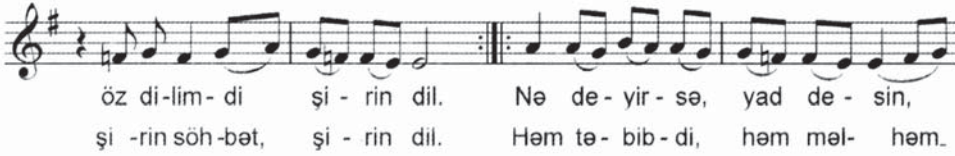
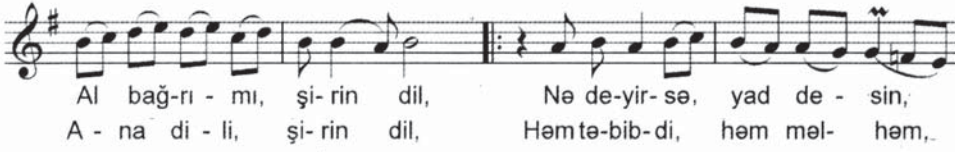
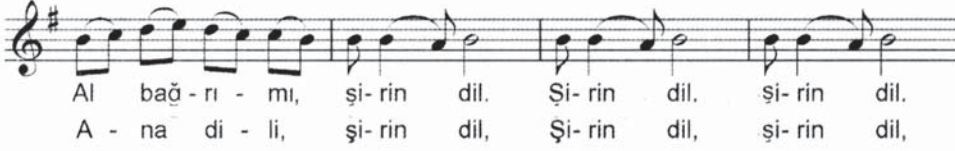
Xor: Biz gedirik bu vətəni qoruyaq.

Nəqərat:

ŞİRİN DİL

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Kərkük bayatıdır.

Allegretto

- rin dü - şər, Fər- had qa - ya ça - pan - da

Ya - di - na Şi - rin dü - şər rin dü - şər.

I

Şirin dil, şirin dil,
Al bağrımı, şirin dil.
Nə deyirsə, yad desin,
Öz dilimdi şirin dil.

II

Şirin dil, şirin dil,
Ana dili, şirin dil.
Həm təbibdi, həm məlhəm
Şirin söhbət, şirin dil.

Nəqərat:

Şirin düşər,
Zülf üzə şirin düşər.
Fərhad qaya çapanda
Yadına Şirin düşər.

III

Şirin kimi, şirin kimi,
Gözəl söz Şirin kimi.
Sevən gənclər istərəm,
Fərhadla Şirin kimi.

IV

Dilimdi, dilimdi,
Alma dilim-dilimdi.
Məni xoşbəxt eləyən
Öz sevimli dilimdi.

Nəqərat:

YAŞA, AZƏRBAYCAN

Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri Həmid Abbasındır.

Moderato

Hər qa-rı-şı bol bəh-rə-li, gül - çi - çək - li,
Gəl Şir-va-na, gəl Qa-za-xa, Qa - ra - ba - ğa,
İn-san-la-rı duz - çö-rək-li, saf - ü - rək - li,
Gəz Şə-ki-ni, Nax - çı-va-nı, Lən - kə - ra - nı,
Mın ne-mət var tor - pa-ğın-da, A - zər - bay - can!
Gör ne-cə də meh - ri-ban-dır A - zər - bay - can!
Zəh-mət haq-qı bay - ra-ğın-da, A - zər - bay - can!
Bəx-ti-yar-dır, fi - ra-van-dır A - zər - bay - can!
İ-gid oğ - lun, mərd qı-zın var,
mərd qı-zın var, düz il-qa - rın, düz sö-zün
var! Düz sö-zün var! Si-nən üs - tə
ul-du-zun var, ul-du-zun var!
Qəh - rə-man - san, A-zər-bay - can, A-zər-bay - can!

can! Ya - şa, tor-paq, ya-şa, in - san, ya-şa,
ya - şa, a-nam A-zər-bay - can, ya-şal Ya-şa, tor-paq,
ya-şa, in - san, ya-şa, ya-şa, a-nam A-zər-bay-can, ya-şal

I

Hər qarışı bol bəhrəli, gül-çiçəkli,
İnsanları duz-çörəkli, safürəkli.
Min nemət var torpağında, Azərbaycan!
Zəhmət haqqı bayrağında, Azərbaycan!

Nəqərat:

İgid oğlun, mərd qızın var,
Düz ilqarın, düz sözün var!
Sinən üstə ulduzun var!
Qəhrəmansan, Azərbaycan!
Yaşa, torpaq, yaşa, insan, yaşa,
Yaşa, anam Azərbaycan, yaşa!

II

Gəl Şirvana, gəl Qazaxa, Qarabağa,
Göz Şəkini, Naxçıvanı, Lənkəranı,
Gör necə də mehribandır Azərbaycan!
Bəxtiyardır, firavandır Azərbaycan!

Nəqərat:

ŞUŞA CEYRANI

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Allegretto moderato

U-ca dağ ba-şın- dan_ e- nib_ gə- lir - sən,_____ U-ca dağ ba-şın- dan_

e- nib_ gə- lir- sən_____ Dağ- lar ma - ra - lı- san, Şu-şa_ cey- ra - nı_____

Ni-yə ya- ra - lı- san, Şu-şa_ cey- ra - nı? A-şi-qin qəl- bi - ni_____

ni - yə ə- zir - sən?_____ A-şi-qin qəl- bi - ni_____ ni - yə ə- zir - sən?_____

— Dağ- lar ma - ra - lı san, Şu-şa_ cey- ra - nı_____ Ni-yə ya- ra - lı- san,_____

Nəqərat:

Şu-şa_ cey - ra - nı? Ay - rıl - ma - ram sən- dən,_____ doy- ma- ram_

di- lin - dən,_____ Ay - rıl - ma - ram sən- dən,_____ doy- ma- ram di - lin - dən,

Çün-ki ca - nım e - vi... sə - nin ə - lin - də - di, Dağ - lar ma - ra - lı - san...

Şu - şa_ cey - ra - nı, Ni - yə ya - ra - lı - san, Şu - şa_ cey - ra - nı?

I

Uca dağ başından enib gəlirsən,
 Dağlar maralısan, Şuşa ceyranı,
 Niyə yaralısan, Şuşa ceyranı?
 Aşıqın qəlbini niyə əzirsən?
 Dağlar maralısan, Şuşa ceyranı,
 Niyə yaralısan, Şuşa ceyranı?

Nəqərat:

Ayrılmaram səndən, doymaram dilindən,
 Çünki canım evi sənin əlindədi.
 Dağlar maralısan, Şuşa ceyranı,
 Niyə yaralısan, Şuşa ceyranı?

II

Eşitdim sorağın sənin uzaqdan,
 Gəlirsən bizlərə, Şuşa ceyranı.
 Kim inci yər səntək əziz qonaqdan?
 Qurbanam gözlərə, Şuşa ceyranı.
 Dağlar maralısan, Şuşa ceyranı,
 Niyə yaralısan, Şuşa ceyranı?

Nəqərat:

BAYRAM OLSUN

*Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri Ramiz Heydəridir.*

Allegretto moderato

Nəqərat

Qoy var ol - sun ya-ra- dan el - lər.

Se-vin- sin bəx - ti-yar el - lər.

lər. Toy ol - sun, bay - ram ol - sun,

Hə - yat fi - ra - van ol - sun.

I

Qoy yığılsın elimin bayramına
 El-oba, dost-tanış.
 Qoy sevensin əlinin zəhmətinə,
 Zəhmətə min alqış.

Nəqərat:

Aləm heyran olub
 Bizim bu büsata.
 Sevgi, əmək olub
 Zinət bu həyata.
 Qoy var olsun,

Yaradan əllər,
 Sevinsin bəxtiyar ellər.
 Toy olsun, bayram olsun,
 Həyat firavan olsun.

II

Bu yollarda sədaqət, saf məhəbbət
 Qoy bizə yar olsun.
 Qəhrəmanlıq şəninə nəğmə qoşan
 Qoy kaman, tar olsun.

Nəqərat:

ÇAĞIRIŞ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Marş tempində

Yı - ğıl - sın - lar dö-yüş-çü - lər, bi -
zi Və - tən çə - ği - rir; Düş - mən qor -
xur qüv - və - miz - dən, bağ - rı o - nun ya - rı -
lır. Mərd oğ - lun - la a - zad qı - zın möh - kəm du -
rur sər - həd - də; sə - nə on - lar
ke - şik çə - kir hər şə - hər - də, hər kənd - də. Ta - rix - bo -
yu ol - ma - mış - dir öl - kə - miz - də bu döv - ran; bu şö - h - rə -
ti gör - mə - miş - dir A - zər - bay - can bir za - man. Bu mil - lə -
tin ca - nı bir - dir, mil - yon - la - rın qəl - bi
bir, u - ca - lı - rıq hər bir za - man, məs - lə - ki - miz
ül - vi - dir, məs - lə - ki - miz ül - vi - dir, məs - lə - ki -

miz ül - vi - dir Bu mil - lə - tin ca - mı bir - dir, mil-
 yon - la - rın qəl - bi bir - dir, *mf* Bəx - tə - vər - sən
 öv - la - dın - la a - zad ol muş *f* şən və - tən ba-
 sıl - maz bir *f* qa - la ol - dun ta - rix - bo - yu
 sən Və - tən, a - zad, a - zad, sən və - tən, və-
 tən, və - tən, və - tən, və - tən.

I

Yığılsınlar döyüşçülər, bizi vətən çağırır,
 Düşmən qorxur qüvvəmizdən, bağı onun yarıdır.
 Mərd oğlunla azad qızın möhkəm durur sərhəddə,
 Sənə onlar keşik çəkir hər şəhərdə, hər kənddə.

II

Tarixboyu olmamışdır ölkəmizdə bu dövrən,
 Bu şöhrəti görməmişdir Azərbaycan bir zaman.
 Bu millətin canı birdir, milyonların qəlbi bir,
 Ucalırıq hər bir zaman, məsləyimiz ülvidir.

III

Bu millətin canı birdir, milyonların qəlbi birdir,
 Bəxtəvərsən övladınla azad olmuş şən vətən.
 Basılmaz bir qala oldun tarixboyu sən vətən,
 Vətən, vətən, vətən, vətən.

DÖYÜŞCÜLƏR MARŞI

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

♩ Tempo di marcia

1. Gəl cər - gə - cər - gə, qa - tar - qa - tar, qüv - və - tin
2. Şan - lı or - du - muz, xoş - bəxt ya - şa! Sel - tək co -

də var, qa - nın - da var, dağ - la - ra qal - xan
şub gəl da - şa - da - şa. Dur - sun sa - la - ma

zə - fər sə - sin qoy sən - dən qal - sın bir ya - di -
doğ - ma və - tən, al - qış - lar ol - sun yar - yol - da

Solo

gar. - - || şa! || 3. Gir - dik mey - da - na mərd - mərd
Hər da - ğa - da - şa zə - fər - lər

da - nə, düş - mə - nin yur - du bat - sın qa - na. ca - na,
yaz - dıq, Sa - lam a - na - mız A - zər - bay - - - - -

Xor

A - zər - bay - can! U - ra! U - ra! U - ra! 4. Ya - şa - sın

bö - yük Və - tə - ni - miz! O - nun yo - lun - da

qur - ba - nıq biz. Qoy al bay - raq - lar qalx - sın gö -

yə! Şan - lı ya - şa - sın gənc nəş - li -
miz. -||miz. U - ra! U - ra! U - ra!

I

Gəl cərgə-cərgə, qatar-qatar,
Qüvvətin də var, qanın da var.
Dağlara qalxan zəfər səsin
Qoy səndən qalsın bir yadigar.

II

Şanlı ordumuz, xoşbəxt yaşa!
Seltək coşub gəl daşa-daşa.
Dursun salama doğma vətən,
Alqışlar olsun yar-yoldaşa!

III

Girdik meydana mərd-mərdanə,
Düşmənin yurdu batsın qana.
Hər dağa-daşa zəfərlər yazdıq,
Salam anamız Azərbaycan.
Azərbaycan! Ura! Ura! Ura!

IV

Yaşasın böyük Vətənimiz!
Onun yolunda qurbanıq biz.
Qoy al bayraqlar qalxsın göyə!
Şanlı yaşasın gənc nəslimiz.
Ura! Ura! Ura!

VƏTƏN

*Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Qabilindir.*

Mətin, təntənəli

Biz Və-tən de-mi-şikA-zər-
bay-ca-na, Dün-ya-nın göz-əl tor-pa-ğın-
na. Bi-zə lay-la ça-lib qu-ca-ğın-
da o, Və-tən, Od-lar Yur-du, Və-
tən. Bi-zə tay-tən ə-si ü-
rek-lə-rin sev-da-sı Və-tən-dir, Ar-zu-di-
lək-lə-rin sev-da-sı Və-tən! Gəl-sin i-
gid-lə-ri Və-tə-nin! Dar gü-nün-də Və-tə-ni-

nin dar gü-nün-də Və-tə - ni - nin, Və-tən, və-tən - daş-la - rı -

nin, Və-tə - ni-dir, Və-tən, Və - tən. Və-tə - ni kim - dir qo - ru -

ff
yan, na-mus - lu Və - tən öv - la - di. Na-mus - lu Və - tən öv - la -

1
dı!

2
dı!

I

Biz Vətən demişik Azərbaycana,
Dünyanın gözəl torpağına.
Bizə layla çalıb qucağında o,
Vətən, Odlar Yurdu, Vətən,
bizə tay-tən.

II

Əsl ürəklərin sevdası Vətəndir,
Arzu-diləklərin sevdası Vətən!
Gəlsin igidləri Vətənin dar günündə
Vətən vətəndaşlarının Vətənidir.

GƏNC İDMANÇILAR

Musiqisi Əziz Əzizovun,
sözləri Rəfiq Zəkandır.

Tempo di marcia

Nəqərat

Qurtarmaq üçün

C₇

Sol! Sol!

Bir! İkil! Sol!

Bir! İkil! Sol!

I

Bizim səsimiz gəlir
Ölkənin hər yerindən.
Avazımız yüksəlir
Elin zəfərlərindən!

Nəqərat:

İdmanla məşğuluq biz,
İdman bizə can verir.
Sabahsevər nəslimiz
Bu gün imtahan verir.

II

Bizə qorxusu yoxdur
Qarların, yağışların.
Qalibiyik, a dostlar,
Gələcək yarışların.

Nəqərat:

III

Bayrağımız günəştək
Şəfəq saçır dağlara.
Yalçın zəfərlər bizi
Çəkir şanlı çağlara.

Nəqərat:

MAY GÜNƏŞİ

Musiqisi Ramiz Mustafayevin,
sözləri Ələkbər Ziyatayındır.

Allegro
mf D

Kim - sə dü - zə «Bə - zən», - de - di,

G_m

«Gün - düz - lə - rə u - zan», - de - di!

D E

Na - xış vur - du gül - çi - çə - yə,

A_{m7} D

«Uç - uç», - de - di kə - pə - nə - yə. Hey!

Neqarət
f H_m E₇ H_m

Bi - lir - sən - mi o kim - dir?

E₇ H_m H_m E₇ H_m

O kim - dir? Bağ - ban - dir, ya hə - kim - dir?

E₇ H_m H_m

O kim - dir? O, göy - lə - rin rəs - sa - mı

H_m

Gü - nəş - dir! May da o - nun

çək - di - yi şə - kil - dir.

Yaz - ən gö - zəl fə - sil - dir!..

I

Kimsə düzə “Bəzən”, – dedi,
 “Gündüzlərə uzan”, – dedi!
 Naxış vurdu gül-çiçəyə,
 “Uç-uç”, – dedi kəpənəyə.

Nəqərat:

Bilirsənmi o kimdir?
 O kimdir?
 Bağbandır, ya həkimdir?
 O kimdir?
 O, göylərin rəssamı – Günəşdir!
 May da onun çəkdiyi şəkildir.
 Yaz – ən gözəl fəsildir!..

II

Kimsə: “Quşlar uçsun”, – dedi,
 “Qış dağlara köçsün”, – dedi.
 Saçaqlatdı sünbülləri,
 Dilləndirdi bülbülləri!

Nəqərat:

III

“Çox gözlədik biz bu ayı,
 Qarşılayaq, – dedi, – mayı.
 Tapaq onu göndərəni,
 Dağı, daşı güldürəni!”

Nəqərat:

HƏYAT BİZİMDİR

Musiqisi Oqtay Kaziminin,
sözləri İldırım Coşğunundur.

Moderato

1. Bi - zim - dir bu hə-yat, bu şən - lik, bu bü - sat,
2. Bi - zim - dir qüd-rət-li, min bar - lı, ne - mət - li

bu gö - zəl di - yar.
bu a - na - tor - paq.

Bi - zim - dir bəx - ti - yar bu el - lər, o - ba - lar,
Bi - zim - dir çi - çək - li, bu bər - li - bə - zək - li

meh - ri - ban dost - lar.
bu bağ - ça, bu bağ.

Bi - zim - dir hü - nə - ri dil - lə - rin əz - bə - ri
Bi - zim - dir çı - raq - ban, gün - bə - gün u - ca - lan

Bu qəh - rə - man - lar.
Bu A - zər - bay - can.

f Al - nı - a - çıq, ü - zü - ağ ö - mür sü - rüb ya - şa - maq,

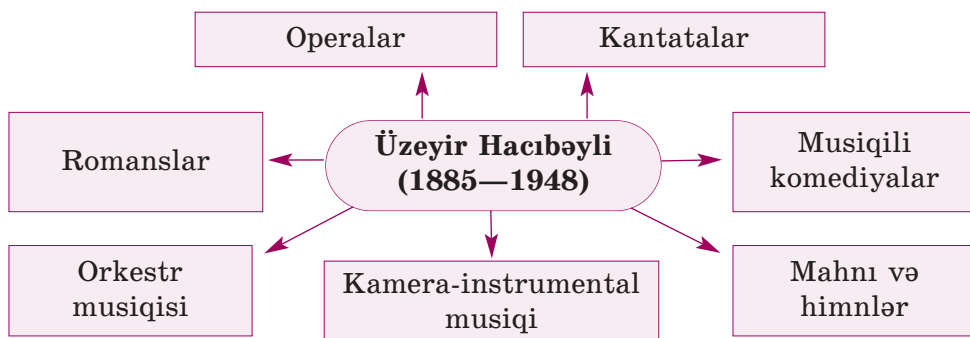
ən bö - yük sə - a - dət - dir bi - zə.

Bizimdir bu həyat,
Bu şənlik, bu büsat,
Bu gözəl diyar.
Bizimdir bəxtiyar
Bu ellər, obalar,
Mehriban dostlar.
Bizimdir hünəri
Dillərin əzbəri
Bu qəhrəmanlar.
Alnıaçıq, üzüağ
Ömür sürüb yaşamaq,
Ən böyük səadətdir bizə.

Bizimdir qüdrətli,
Min barlı, nemətli
Bu ana torpaq.
Bizimdir çiçəkli,
Bu bərli-bəzəkli
Bu bağça, bu bağ.
Bizimdir çıraqban,
Günbəgün ucalan
Bu Azərbaycan.
Alnıaçıq, üzüağ
Ömür sürüb yaşamaq,
Ən böyük səadətdir bizə.

SİNİFDƏNKƏNAR MUSİQİ GECƏLƏRİ, VİKTORİNALARI VƏ MƏKTƏB MUSİQİ KLUBLARINDA İSTİFADƏ ETMƏK ÜÇÜN AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞINDAN NÜMUNƏLƏR

ÜZEYİR HACIBƏYLİ

Operalar:

1. “Leyli və Məcnun” (1908)
2. “Şeyx Sənan” (1909)
3. “Rüstəm və Zöhrab” (1910)
4. “Şah Abbas və Xurşidbanu” (1912)
5. “Əsli və Kərəm” (1912)
6. “Harun və Leyla” (1915)
7. “Koroğlu” (1937)

Kantatalar:

1. Firdovsinin 1000 illiyinə həsr olunmuş “Kantata” (1934)
2. Azərbaycan SSR-nin 10 illiyinə həsr olunmuş “Kantata” (1937)
3. “Vətən və cəbhə” (1942)

Musiqili komediyalar:

1. “Ər və arvad” (1909)
2. “O olmasın, bu olsun” (1910)
3. “Arşın mal alan” (1913)

Romanslar:

1. “Sevgili canan” (1943)
2. “Sənsiz” (1941)

Mahnı və himnlər

1. “Çağırış”
2. “Şəfqət bacısı”
3. “Çırpınırdı Qara dəniz”
4. “Ananın oğluna nəsihəti”
5. “Komsomolçu qız”
6. Azərbaycan Demokratik Respublikasının himni (1919)
7. “Qələbə himni” (1945)
8. Azərbaycan Dövlət himni (1946)

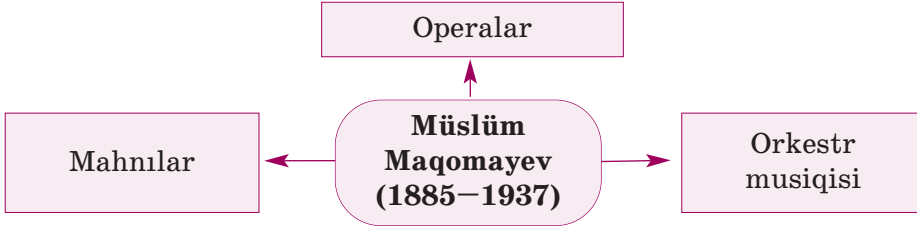
Orkestr musiqisi:

- 1 və 2 saylı fantaziyalar (1929—1930)

Kamera-instrumental musiqi:

1. “Aşıqsayağı”triosu (30-cu illərin əvvəllərində)
2. Fortepiano üçün “Cəngi” (II Dünya müharibəsi illərində)

MÜSLÜM MAQOMAYEV

Operalar:

1. “Şah İsmayıl” (1916)
2. “Nərgiz” (1935)

“Şələlə”, “Pionerlər marşı” (1920–1936-cı illər)

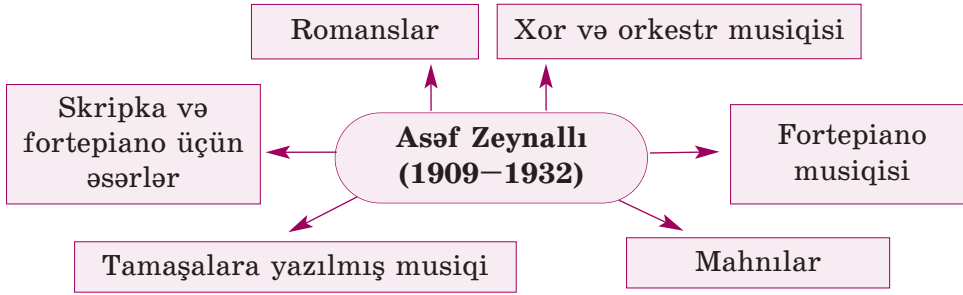
Mahnılar:

Orkestr musiqisi:

“Radio marşı” (RV-8), “Turacı”, “Azərbaycan çöllərində”, “Ceyran”,

“Yaz”, “Tarla”, “Bizim kənd”, “Neft” (1920–1930-cu illər)

ASƏF ZEYNALLI

Romanslar:

“Ölkəm”, “Sual”, “Çoban”, “Seyran” (20-ci illərin sonu 30-cu illərin əvvəlində), “Çahargah”, “Çadra”, “Sərhədçi”

Fortepiano musiqisi:

“Uşaq süitəsi”; «2 fuqa» (1926–1928)

Xor və orkestr musiqisi:

“Şikəstə”, orkestr üçün “Fraqmentlər” süitəsi (1931)

Skripka və fortepiano üçün əsərlər:

“Muğamsayağı” (1928), “Durna” (1926), “Fraqmentlər”, “Uşaq süitəsi”

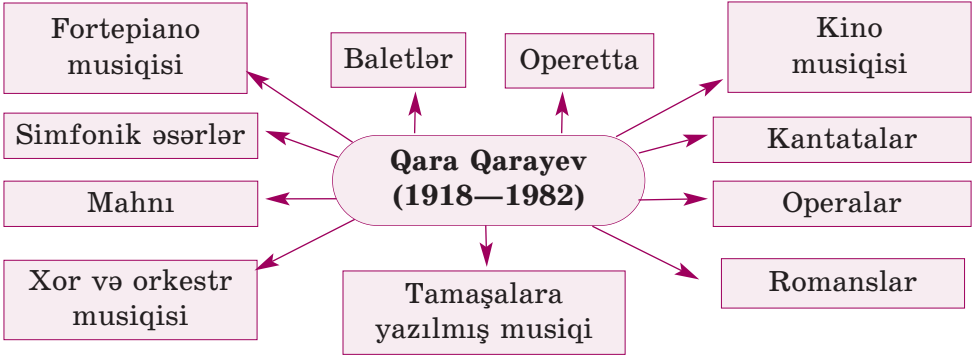
Tamaşalara yazılmış musiqi

C.Cabbarlının “Sevil”, “Dönüş”, A.Həmidinin “Hind qızı”, C.Xəndanın “Gizli el”, A.Yanovskinin “Qəzəb”, Kirşovun “Şimal küleyi” əsərlərinə (1920-ci illərin sonu–1932-ci illər)

Mahnılar:

“Səndən mənə yar olmaz”, “Araz” Azərbaycan xalq mahnılarını xor üçün işləmişdir (1930)

QARA QARAYEV

Baletlər:

1. “Yeddi gözəl” (1952)
2. “İldırım yollarla” (1958)

Operalar:

1. “Vətən operası” (həmmüəllif Cövdət Hacıyevlə birgə) (1945)
2. “Zəriflik” monoopera (1972)

Operetta:

“Çılgın Qaskoniyalı” (1973)

Simfonik əsərlər:

3 simfoniya (1965), “Leyli və Məcnun” simfonik poeması (1947), “Yeddi gözəl süitəsi” (1949), “Pasakaliya və 3 mövzulu fuqa”

Xor və orkestr musiqisi:

“Payız” lirik xoru (1947), “Azərbaycan süitəsi” (1939), “Alban rapsodiyası”, “Vyetnam süitəsi”, “Xoreoqrafik lövhələr”

Romanslar:

“Mən sizi sevirdim”, “Ömər Xəyamin 6 rübaisi” romans silsiləsi (1946),

Kantatalar:

“Könül mahnısı”(1938), “Səadət mahnısı” (1947), “Partiyamız” (1959), “Dostluq himni” (1972)

Kino musiqisi:

“Bir məhəlləli iki oğlan” (1957), “Xəzər dənizçiləri” (1944), “Dənizi fəth edənlər” (1959), “Xəzər neftçiləri haqqında dastan” (1953), “Don Kixot” (1957), “Onun böyük ürəyi” (1958), “Bakının işıqları”

Fortepiano musiqisi:

1. Uşaq süitəsi, 24 prelüd (1951—1963)
2. Instrumental konsert: Skripka və Simfonik Orkestr üçün Konsert (1968)
3. Fortepiano və Simfonik Orkestr üçün Konsert (1978)

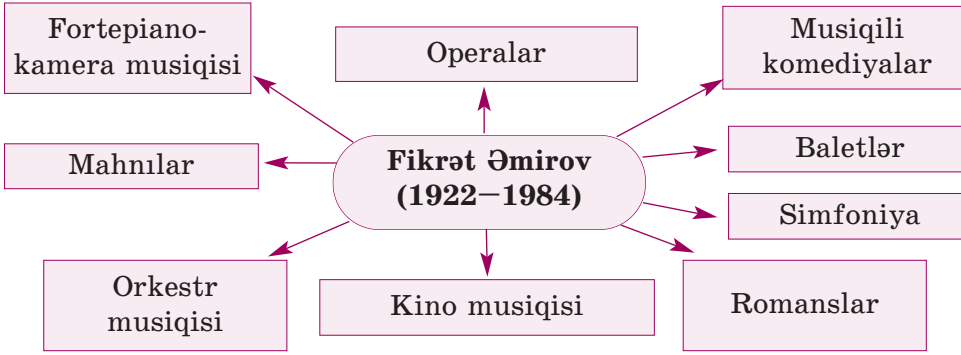
Mahnı:

“Sülh haqqında mahnı” (1950)

Tamaşalara yazılmış musiqi:

M.Lermontovun “Maskarad” (1957), U.Şekspirin “Hamlet” (1955), “Qış nağılı” (1955), Lope de Veqanın “Rəqs müəllimi”, N.Hikmətin “Qəribə adam” (1956), V.Vişnevskinin “Optimistik faciəsi”, U.Şekspirin “Antonio və Kleopatra” (1964), İ.Qasimovun “İnsan məskən salır” (1965)

FİKRƏT ƏMİROV

Simfoniya:

Simli Alətlər Orkestri üçün “Nizami” simfoniyası (1947)

Operalar:

1. “Ulduz” (1948)
2. “Sevil” (1953)

Baletlər:

1. “Şur balet” (1968)
2. “Nəsimi dastanı” (1973)
3. “Min bir gecə” (1979)
4. “Nizami” (1984)

Musiqili komediyalar:

1. “Ürəkçalanlar” (1944)
2. “Gözün aydın” (1946)
3. “Xoş xəbər” (1945)

Orkestr musiqisi:

“Azərbaycan süitəsi” (1950), “Şur” (1948) və “Kürd-ovşarı” (1948) simfonik muğamları, “Fortepiano və Simfonik Orkestr üçün Ərəb mövzusunda Konsert” (1950), “Skripka, fortepiano və Simfonik

Orkestr üçün Konsert” (1946), “Gülüstan-Bayatı-Şiraz” simfonik muğamı (1970), “Böyük Simfonik Orkestr üçün Triptix”, “Azərbaycan qravürləri” (1976), “Nizami” simfoniyası (1947), “Azərbaycan kapriçiosu” (1961)

Romanslar:

1. “Ulduz”
2. “Gülüm” (1943)
3. “İki sahil”

Kino musiqisi:

1. “Səhər” (1960)
2. “Böyük dayaq” (1962)
3. “Mən ki gözəl deyildim” (1968)

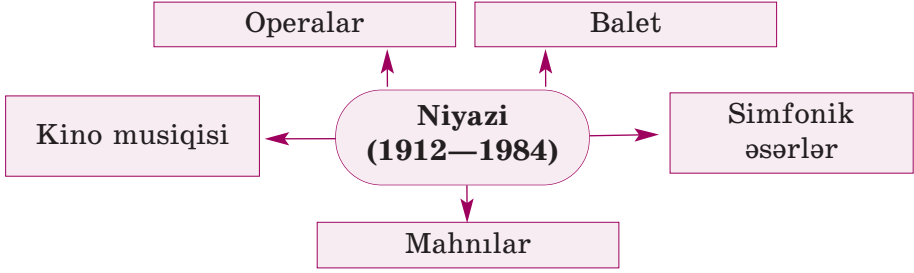
Mahnılar:

12 uşaq mahnısı, “Göygöl”, “Toy mahnısı”, “Axı mən neyləmişəm”, “Gülərəm, gülsən” və s.

Fortepiano-kamera musiqisi:

6 uşaq pyesi, 12 miniatür (1955), trio üçün “Elegiya” (1948)

NIYAZI

Opera:

1. “Xosrov və Şirin” (1942)
2. «1920-ci ildə» (1943)

Balet:

“Çitra” (1961-ci ildə yazılıb, 1972-ci ildə tamaşaya qoyulub)

Simfonik əsərlər:

“Zaqatala süitəsi” (1935), “Ləzgin-ka” (1942), “Rəqs süitəsi” (1942), “Rast” (1949), “Xatirə” (1944),

“Döyüşdə” (1944), “Konsert valsı” (1950), “Kolxoz süitəsi” (1950)

Kino musiqisi:

1. “Almaz” (1936)
2. “Kəndlilər” (1939)
3. “Fətəli xan” (1947)

Mahnılar:

“Çal-oyna”, “Xumar oldum”, “Qaragilə”, “Vətən haqqında mahnı” (1950-ci illərdə)

SƏİD RÜSTƏMOV

Musiqili komediyaları:

“Durna” (1947), “Beş manatlıq gəlin”, “Rəisin arvadı” (1961), “Əlli yaşında cavan”

Tamaşalara yazılmış musiqi:

“Hacı Qara”, “Vaqif”, “Bahar suları”, “Toy”

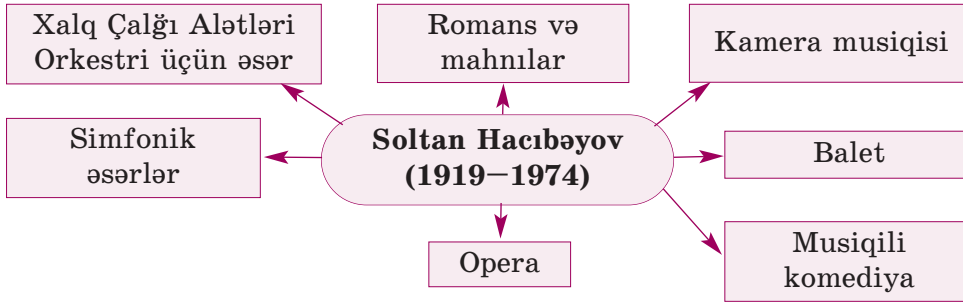
Kantatalar:

“Azərbaycan” (1971), “Oktyabr” (1972)

Mahnılar:

“Sürəyya”, “Cəbhəyə”, “İrəli”, “Dənizçilər mahnısı”, “Dinlə, cəbhə”, “Həkim qız”, “Sumqayıt”, “Mən sülhə səs verirəm”, “Alagöz”, “Qurban adına”, “Sevgilim”, “Bənövşə” və s. (1940–1970-ci illər)

SOLTAN HACIBƏYOV

Opera:

“Kəminə və Qazı” (1945)

Balet:

“Gülşən” (1950)

Musiqili komediya:

“Qızılgül” (1940)

Simfonik əsərlər:

I (1944) və II Simfoniylar (1946),
“Karvan” simfonik lövhəsi (1945),
“Uvertüra” (1956)

Romans və mahnılar:

“Tənha yelkən ağarır” (1954),
“Quşcuğaz” (1943), “Partiya haq-
qında mahnı”, “Ukraynaya salam”
mahnısı və bir sıra uşaq mahnıları,
“Oynaq topum”, “Yaz gəlir”
(1950–1956-cı illər)

Xalq Çalğı Alətləri

Orkestri üçün əsər:

“Bolqar süitəsi” (1964)

Kamera musiqisi:

“Hind mövzularında süita (Simli
Kvartet üçün)” (1964)

ƏŞRƏF ABBASOV

Balet:

“Qaraca qız” (1965)

Simfonik əsərlər:

“Rəqs süitəsi”, “Gələcək gün”
simfonik poeması (1952), “Drama-
tik poema”, “Simfonik Orkestr
üçün Konsertino” (1948), «Forte-
piano və Orkestr üçün Konsert”
(1946), “Efiopiya eskizləri”

Musiqili komediyalar:

“Səndən mənə yar olmaz” (1963),

“Dağlar qoynunda” (1970), “Həya-
tım mənim, həyatım mənim”

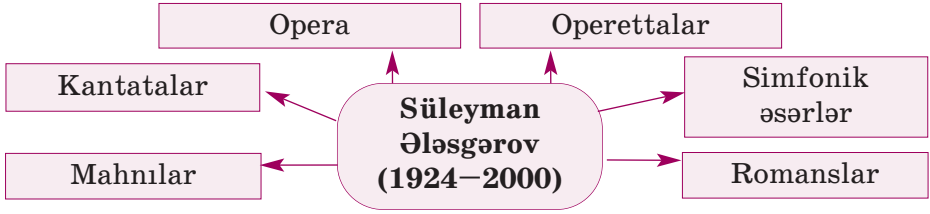
Romanslar:

“Həyatım mənim” və uşaqlar
üçün mahnılar

Mahnılar:

“Yaxşı yol olsun”, “Ceyranım,
gəl”, “Qurban olduğum”, “Hey-
ran olmuşam”, “Bahar gözəllə-
məsi”, “Qarabağın qızları”,
“Tarla gözəli”, “Soldura bilməz”.

SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROV

Opera:

“Bahadır və Sona” (1962)

Operettalar:

“Məhəbbət gülü” (1945), “Milyonçunun dilənçi oğlu” (1966), «Ulduz» (1948–1957) və s.

Simfonik əsərlər:

“Bayatı-Şiraz” simfonik muğamı (1952), “Tar və orkestr üçün 3 konsert” (1971–1973), “Violonçel, forte-piano və simfonik orkestr üçün ikili konsert” (1947), “Həzi Aslanovun xatirəsinə” simfonik poema

Kantatalar:

“Böyük Oktyabra salam” (1947), “Vətən, eşq olsun” (1960), “Bahar təranələri”, “Bir bayraq altında” (1970), “Çingiz İldırım” vokal-simfonik poema (1974)

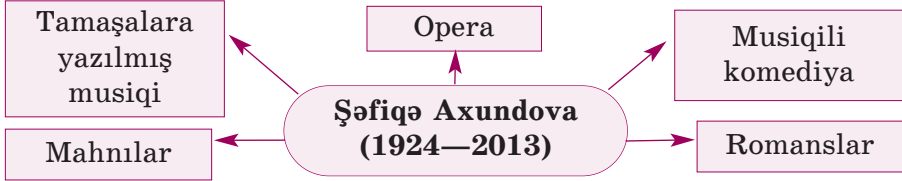
Romanslar:

“Sərvi Xuramanım mənim”, “Vətənimdir”, “Neylərəm”

Mahnılar:

“Neftçi qız”, “Xəzər neftçisi”, “Pambıqçılar mahnısı” və uşaq mahnıları (müxtəlif illərdə)

ŞƏFİQƏ AXUNDOVA

Opera:

“Gəlin qayası” (1972)

Musiqili komediya:

“Ev bizim sirr bizim” (1965)

Tamaşalara yazılmış musiqi:

“Bahar nəğməsi”, “Aqıl və Sərvinaz”, “Son məktub”, “Etibar”, “Vicdan”, “Böyük ürək” və s.

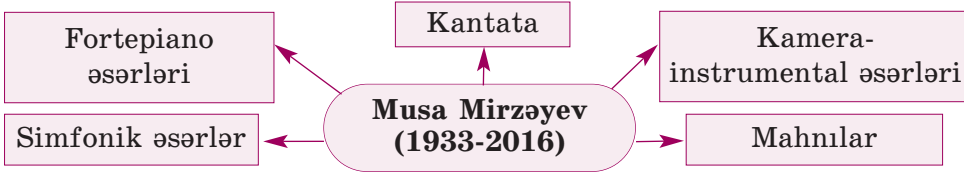
Romanslar:

“Nə gözəl”, “Cahanda”, “Fəqan etməz idim”

Mahnılar:

“Neyçün gəlməz”, “Lirik mahnı”, “Yara bir xəbər”, “Mehriban olaq”, “Arzular”, “İlk xatirələr”, “Yaşa ürəyim”, “Dostlar olmasa”, “Maralım olmasa”, “Gözlərim”, “Dəyişdi təbiət”, “Könül təranələri”, “Bakı haqqında mahnı”, “Hind qızı”, “Nəğməli həyat”, “Nə deyim”, çoxlu sayda uşaq mahnıları və s.

MUSA MİRZƏYEV

Simfonik əsərlər:

“Sədini anarkən” simfonik poeması, «7 simfonik lövhə», “Kamera orkestri üçün Polifonik simfoniya” (1999), “İncəsənət duyğuları” Səs və Simfonik Orkestr üçün (2001), “Şərq lövhələri vokal-simfonik səhifə”

Fortepiano əsərləri:

“Lənkəran əfsanəsi”, “Sonata-kapriççio”, “Lirik sonata”, piano üçün 5 uşaq pyesi (1990), “Gənclər üçün fortepiano pyesləri silsiləsi”

Kantata:

“Salam, ulu rəhbər” kiçik kantata (2001)

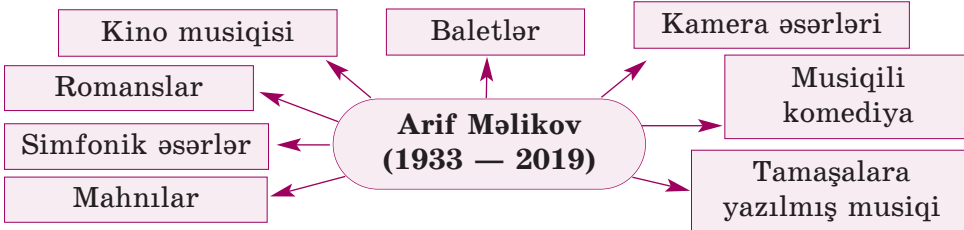
Kamera-instrumental əsərləri:

Skripka və piano üçün “Adajio”, “Vals-skertso”, “Romantik trio”, Kantsona, skripka və fortepiano üçün “Cəld hərəkət” (1994), “Romantik poema” kamera orkestri üçün (2000)

Mahnılar:

Uşaq xoru üçün 3 mahnı, “Vətən” (2000), “Dəcəl pişik” (2000), “Şaxta baba” və s.

ARIF MƏLİKOV

Baletlər:

“Məhəbbət əfsanəsi” (1961), “Yer üzündə iki nəfər” (1969), “Əlibaba və qırx quldur” (1973), “İki qəlbin poeması” (1981)

Simfonik əsərlər:

8 simfoniya (1958–2000), “Metamorfoza” simfonik poeması, “Səs və Simfonik Orkestr üçün Azərbaycan balladası” (1995)

Kino musiqisi:

“Şehrli xalat” (1964), “İyirmi-altılar” (1966), “Ulduzlar sönmür” (1971), “Rüstəm və Zöhrab” (1971), “Qərrib cinlər diyarında” (1977), “Qız qalası əfsanəsi” (1978) və s.

Tamaşalara yazılmış musiqi:

“Əks-səda”, “Torpağa sancılan qılınc”, “Qavros”, “Rüstəm və Zöhrab”, “Natəvan”, “Atabəylər” və s.

Kamera əsərləri:

III kamera simfoniyası, 12 simfonik pyes (70-ci illər), Skripka solo üçün sonata

Romanslar:

N.Hikmətin sözlərinə yazılmış 8 romans

Musiqili komediya:

“Dalğalar” (1967)

Mahnılar:

“Qonaq gəl bizə”, “Gəl bizim dağlara”, “Güllərim” və s.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSİQİ 9

*Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə*

DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

*Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Ramil Adıgözəl oğlu Qasımov*

Redaktoru

Sevinc Nuruqızı

Bədi və texniki redaktoru

Abdulla Ələkbərov

Dizayneri

Firuzə İbrahimova

Rəssamı

Aynur Salahova

Korrektoru

Ülkər Hüseynova

Dərsliyə rəy verən təşkilatlar:

Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası,
AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat,
Nəsimi adına Dilçilik institutları

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi: 2020-058)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və
yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini
çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 7,6. Fiziki çap vərəqi 8,0.
Formatı 70x100 1/16. Kəsimdən sonra ölçüsü: 165x240.
Səhifə sayı 128. Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru, 10-12.
Ofset kağızı. Ofset çapı. Sifariş 59.
Tiraj 130762. Pulsuz. Bakı–2020.

Əlyazmanın yığıma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 16.06.2020

Nəşri hazırlayan və istehsal edən:
“Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya” MMC
Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

PULSUZ

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sizə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sizə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, siz də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsınız ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşınız ondan sizin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sizə təhsildə uğurlar arzulayırıq!

